

REGIONALNA STRATEGIJA SODELOVANJA MED ZAŠČITENIMI OBMOČJI IN LOKALNO SKUPNOSTJO Z UPORABO PARTICIPATORNIH PROCESOV

(WORK PACKAGE T1, D.T1.2.1)

Svetovna dediščina bukovih pragozdov
gozdnih rezervatov Pragozd Krokar in
Snežnik

02/2021

Miha Varga, Domen Kocjan, Bojan Kocjan, Špela E. Kobljar Habič, Urban Prosen

ZAVOD ZA GOZDOVE SLOVENIJE

Regional Strategy of Cooperation Between Protected Areas and Local Community Using Participatory Processes

English summary:

Presentation of selected regional strategies which can be applied in components parts Virgin Forest Krokar and Snežnik, its buffer zones and in the wider regional landscape. The strategies are designed to be included in the processes of area management, active cooperation with the local population and in ensuring better management of forest reserves and sensibly including the local population and their activities in the component parts and buffer zones. The document serves as a guide to strategies for the manager, as well as individual stakeholders whose participation is crucial in certain activities, as only in this way can the preservation of the Outstanding Universal Value of the component parts for future generations be ensured. Stakeholders (local, regional, and national) play an important role in activities carried out within protected areas, in buffer zone areas and more broadly in the region where these protected areas are located.

Authors: Miha Varga, Domen Kocjan, Bojan Kocjan, Špela E. Koblar Habič, Urban Prosen - all Slovenia Forest Service

Citation: Varga, M., Kocjan D., Kocjan, B., Koblar Habič, Š. E., Prosen, U., 2021. Regionalna strategija sodelovanja med zaščitenimi območji in lokalno skupnostjo z uporabo participatornih procesov (Regional Strategy of Cooperation Between Protected Areas and Local Community Using Participatory Processes). Interreg CE BEECH POWER CE1340.

Vsebina

1. Summary	1
1.1. <i>Vision and goals</i>	1
1.2. <i>Challenges and opportunities</i>	3
1.3. <i>Regional stakeholders</i>	3
1.4. <i>Strategies</i>	4
1.4.1. Protection of forest reserves	4
1.4.2. Informing local communities on the importance of World Heritage	4
1.4.3. Promoting sustainable regional development through World Heritage	4
1.4.4. Stakeholder involvement in improved visitor experience in the WH landscape	5
1.4.5. Stakeholder involvement in improved visitor guidance	5
1.4.6. Communication and knowledge transfer	6
1.5. <i>Implementation</i>	6
2. Seznam kratic	7
3. Vizija in cilji regionalne strategije	8
4. Gozdna rezervata Pragozd Krokár in Snežnik kot svetovna dediščina - odgovornost, priložnosti in izzivi v lokalnih območjih	10
5. Regionalni deležniki okoli svetovne dediščine	12
6. Tematske strategije in aktivnosti	15
6.1. <i>Pregled tematik in njihovih ciljev</i>	15
6.1.1. Tematika 1: Varovanje gozdnih rezervatov	15
6.1.2. Tematika 2: Informiranje in vključevanje javnosti	15
6.1.3. Tematika 3: Promocija trajnostnega regionalnega razvoja	15
6.1.4. Tematika 4: Boljše izkušnje za obiskovalce	16
6.1.5. Tematika 5: Vodenje obiskovalcev	16
6.1.6. Tematika 6: Komunikacije in izmenjava znanja	16
6.2. <i>Konkretne strategije znotraj posameznih tematik</i>	16
6.2.1. Tematika 1: Varovanje gozdnih rezervatov preko različnih aktivnosti in ukrepov	17
6.2.2. Tematika 2: Informiranje in vključevanje javnosti za povezovanje lokalnih prebivalcev s pomenom svetovne dediščine	18
6.2.3. Tematika 3: Promocija trajnostnega regionalnega razvoja skozi svetovno dediščino	22
6.2.4. Tematika 4: Doprinos regionalnih deležnikov k boljši izkušnji za obiskovalce pokrajine svetovne dediščine	24
6.2.4.1. Gozdni rezervat Pragozd Krokár	24
6.2.4.2. Gozdni rezervat Snežnik	26
6.2.5. Tematika 4: Doprinos regionalnih deležnikov k vodenju obiskovalcev v skladu z varstvenimi ukrepi v in okoli območja svetovne dediščine	27
6.2.6. Tematika 6: Komunikacija in prenos znanja med deležniki svetovne dediščine v lokalnem in mednarodnem okolju	30
6.2.6.1. Komunikacija in prenos znanja med upravljalcem in regionalnimi deležniki	31
6.2.6.2. Prenos znanja deležnikov v evropskem okolju svetovne dediščine bukovih gozdov	31

7. Implementacija strategij	32
8. Viri.....	33
9. Priloge	34
9.1. Uredba o varovalnih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom	34
9.2. Izjemna univerzalna vrednost	37
9.3. Seznam deležnikov po kategorijah.....	38
9.3.1. Gozdni rezervat Pragozd Krokari	39
9.3.2. Gozdni rezervat Snežnik	41

1. Summary

1.1. Vision and goals

Outstanding Universal Value (OUV) of forest reserve Virgin Forest Krokar and forest reserve Snežnik, which are protected as a component parts of the natural World Heritage series “Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Regions of Europe”, is permanently conserved. Regional stakeholders, local communities, the public and visitors can admire and experience the natural heritage in a way which is based on an ecologically and nature-oriented approach. The main aim is the protection and preservation of natural ecological processes that take place within protected areas. The visitors and other stakeholders obey the laws, rules of behaviour and other instructions of the manager. The mutual cooperation of stakeholders is focused on activities and areas in a manner where there are no negative impacts on the natural processes and ecosystem services within the reserve and buffer zone area.

The main goal of the regional strategy is to continue the work which started on BEECH POWER project in 2019 with different workshops regarding the conflict resolution, situation analysis and identification of conflicts between the stakeholders (D.T2.1.1. and D.T1.2.1).

With this document, we wish to present selected regional strategies which can be applied in components parts Virgin Forest Krokar and Snežnik, its buffer zones and in the wider regional landscape. The strategies are designed to be included in the processes of area management, active cooperation with the local population and in ensuring better management of forest reserves and sensibly including the local population and their activities in the component parts and buffer zones. The document serves as a guide to strategies for the manager, as well as individual stakeholders whose participation is crucial in certain activities, as only in this way can the preservation of the Outstanding Universal Value of the component parts for future generations be ensured. Stakeholders (local, regional, and national) play an important role in activities carried out within protected areas, in buffer zone areas and more broadly in the region where these protected areas are located.

It is important to raise awareness among all stakeholders and visitors about the importance of the natural heritage, the importance of protecting it and respecting protection regimes. Various protective measures are needed to increase the protection of the area in order to maintain the smooth functioning of natural processes, biodiversity and ecosystem services. Stakeholders are an important part of these efforts, as effective protection is only possible through their participation (O.T2.2).

This regional strategy is meant as an evolving document to which new strategies and activities can be added in the future. Identification of (new) stakeholders, their presence and activities and their transformation is a process that is constantly evolving and unfolding. Accordingly, it is necessary to develop and adapt the strategy itself, so that it will always be future-oriented, based on the current situation and work towards positive cooperation of local stakeholders with the manager in the best way to protect the component parts and preserve its value.

The current "de facto" manager of both forest reserves is Slovenia Forest Service. The competent ministries (Ministry of the Environment and Spatial Planning and the Ministry of Agriculture, Forestry and Food) are in the process of preparing legal bases for the appointment of an official manager. This is expected to be finished by the end of 2022. The role of the manager will be to operate according

to the management plan, to exercise control over the protected area, to cooperate with stakeholders in the area and through all its activities to ensure the preservation and integrity of the Outstanding Universal Value of protected areas.

Forest Reserve Virgin forest Krokar is a remnant of an intact forest, with no evidence of human management. It is 74.49 ha in size, surrounded by the buffer zone forest reserve Borovec with 47.90 ha. It is recognized as a UNESCO World Heritage Site because it is considered to be one of the few still preserved beech forest areas that survived the last ice age and contributed to the repopulation of beech throughout Europe. The reserve covers altitudes between 840 and 1170 m. The influence of the junction of several biogeographical regions (Dinaric, pre-Dinaric, sub-Pannonian and sub-Mediterranean) can be seen here. Due to this, alpine flora as well as thermophilic and sclerophilic plants can be found inside the reserve. Due to the large amount of deadwood, it also contains animal species that are not present in multi-purpose forests.

Forest Reserve Snežnik is the largest forest reserve in Slovenia. The whole area has been protected as a forest reserve and recognized as a UNESCO World Heritage Site because here we can still observe beech forests on its upper-forest tree-line. Forest Reserve Snežnik covers 720.24 ha and its buffer zone covers an area of 128.80 ha. The reserve is located on the mountainous part of the karst plateau with the peak Snežnik (1,796 m). The reserve covers altitudes between 1200 and 1796 m. The area has been reformed by glaciers during the last ice age and their geomorphological features are still visible. The beech forests are dominated in the alpine and subalpine areas, which form the upper forest tree-line. Above this line, we can find dwarf pine and subalpine meadows with exceptional plant diversity. Beech, adapted to this demanding environment, takes on special shapes that are rarely seen elsewhere. In the alpine beech forest, due to the large amounts of snow and long periods of it, the trees are characterized by saber-like shapes. In the higher subalpine zone, the shape of the trees changes even more due to the harsh weather conditions, so that they rarely exceed the height of 6 m and the trunk diameter of 30 cm. In this forest, due to large amounts of snow and strong winds, beeches grow in "bush forms".

Both forest reserves are protected by the Decree on Protective Forests and Special Purpose Forests (Official Gazette of the Republic of Slovenia, No. 88/05, 56/07, 29/09, 91/10, 1/13, 39/15 and 191/20). Forest reserve Virgin Forest Krokar has a strict protection regime, where no activities are allowed - entry into it is completely prohibited. Forest reserve Snežnik is protected with a milder protection regime, where entry is allowed only through marked official routes (in the case of Snežnik, these are hiking trails). Exceptions to these rules are activities of the public forestry service and research or educational activities with the permission of the Ministry of Agriculture, Forestry and Food. Both areas are also protected under the Natura2000 area (SPA and SAC Kočevsko, and SPA Snežnik-Pivka and SAC Javorniki-Snežnik), the European Birds Directive (74/409 / EEC) and the Habitats Directive (92/43 / EEC). Both forest reserves are recognized as UNESCO World Heritage Sites under criterion IX for Outstanding Universal Value of the Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention (UNESCO, 2019). As part of the international World Heritage, the component parts must also consider the decisions of the Joint Management Committee (JMC) and the expert opinions of the International Union for Conservation of Nature (IUCN).

1.2. Challenges and opportunities

The main responsibility of the manager and all relevant stakeholders is the conservation of the Outstanding Universal Value (OUV) of the protected areas. UNESCO encourages its brand to be used as an opportunity for regional development, if this is consistent with conservation guidelines and principles of sustainability.

Both Slovenian PA regions (Kočevska and Notranjska region) have the chance to continue developing as so-called “green destinations” with an emphasis on eco-tourism and sustainable development. Because of the UNESCO brand, they have an advantage above other “green destinations”. As such, cooperation between drivers of regional development and conservation authorities is vital, because in this situation, development and conservation go hand in hand. The main challenges facing these regions are navigating, cooperating, and finding common ground between a complex network of different stakeholders and their desired activities (some are acceptable to conduct, others are possible with adjustments, some are unacceptable). This can prove to be challenging, as many stakeholders do not realize that to preserve the OUV and keep the UNESCO brand, international decisions and guidelines made by UNESCO, IUCN and JMC, must be respected. This provides good breeding ground for conflicts, resolution of which is a big challenge.

Current immediate threats facing the protected areas are increased numbers of visitors, pressure from tourist providers, and the associated breaking of the conservation regime and visitation rules.

1.3. Regional stakeholders

Alongside national stakeholders that include regulatory organisations and research organisation, there is a large number of local stakeholders as well. We can broadly group them into the next categories: tourism and recreation, education, media, nature conservation, regional development.

Tourism and recreation include different tourist providers (big and small organisations, and individual tourist guides) and recreation societies (mountaineering societies, scouting societies...) and businesses (outdoor survival schools).

Education category includes bodies, important for educating people in the regional space. These range from kindergartens, through elementary schools and high schools, all the way to schools for adults and libraries.

Media includes all traditional media channels that, combined, reach a big portion of the regional public. These are local newspapers and regional TV and radio stations. Social media is important as well, but outreach through social media is done on an individual stakeholder basis, as each stakeholder and managing authority can have their own social media channels.

Nature conservation category includes NGOs that act in the region. These can be small local organisations or bigger organisations that work nation-wide but include the protected areas as an important part of their work.

Regional development category includes relevant municipalities, as they are the main drivers of regional development.

Additionally, we must also keep in mind that the general public is an important stakeholder, although not part of any of the mentioned groups. Possible private landowners adjacent to the protected areas also have to be considered an important stakeholder.

We have provided a list of all currently relevant stakeholders in the annex, grouped into the above categories. We also highlighted the most important stakeholders for each individual activity. Most often these are municipalities adjacent to the protected area, and larger regional tourist providers. For component part Virgin Forest Krokar these include municipalities Kočevje and Osilnica, Institute Kočevsko, Mountaineering Society Kočevje and Ars Naturae tourist service. For component part Snežnik they are the municipalities Ilirska Bistrica and Loška dolina, Regional Development Agency Zeleni Kras, and Tourist Information Centres Lož and Ilirska Bistrica.

1.4. Strategies

1.4.1. Protection of forest reserves

This is the main and overarching strategy that is the synthesis of all the other strategies listed below. The vital activity for sufficient protection of forest reserves is establishing a system of cooperation between all the regional and national stakeholders. With different activities of informing, educating, supervising and (in least desired cases) fining, we want to enable the protection and safeguarding of forest reserves and their OUV for all future generations.

1.4.2. Informing local communities on the importance of World Heritage

Emotional connection from the local populace towards protected areas is a big part of effective conservation. Having the public on your side is important to reduce visitor pressure and potential damage to the OUV. Strategies for this include educating the public, interacting with the public, establishing a network of educated ambassadors and asking the public for assistance. The goal is an informed local populace, dedicated to helping preserve the OUV by not breaking the visitation rules and helping to report the people that do break them. Main stakeholders here include media, municipalities, educational stakeholders, and tourist providers.

1.4.3. Promoting sustainable regional development through World Heritage

The PA manager is in a unique situation where he can influence regional development by connecting with stakeholders and integrating World Heritage into their activities and development plans. Sustainable development is not only necessary for better protection for the OUV, but also to ensure long-term economic benefits for the local communities.

Strategies here include creating a visitor centre related to beech forests and the UNESCO site, work with tourist providers and municipalities to develop a wider offer of activities and experiences in the region. The goal for tourism should be that UNESCO is just a small part of the wider regional offer. It should be something that attracts visitors to the region, but they stay for a variety of other experiences.

The manager can also develop incentives for companies to cooperate with the PA manager, such as a brand or certification that states a certain company cooperates with the manager. The brand should be based on concrete criteria related to economic and environmental sustainability. It should be promoted in the sense that companies, associated with the brand and the PA manager gain increased consumer interest. As such, the brand can serve as a financial incentive for businesses to develop in an environmentally friendly and sustainable fashion.

The main stakeholders here are municipalities as the main drivers of regional development, as well as individual companies with an interest in cooperating with the PA manager.

1.4.4. Stakeholder involvement in improved visitor experience in the WH landscape

The goal is improving visitor experience in the region, through different strategies designed to provide a better tourist offer, while indirectly helping to preserve the OUV.

Educating tourist guides and other persons associated with tourism on the importance of World Heritage is a priority, as they are the first point of contact for many visitors. Increasing the ability to experience World Heritage outside the buffer zones is important as well, by developing interactive experiences in the visitor centre. For visits inside the buffer zone, non-invasive infrastructure to direct visitors is necessary.

Many stakeholders wish to use this “piece of untouched nature” and develop tourist offer which includes visiting PAs with different groups of tourists (e.g. hikers, MTB cyclers) in a manner which is not always suitable for protecting OUV. A formulation of a marketing and tourism strategy with included guidelines from UNESCO, JMC, IUCN and others, is therefore necessary. Cooperation with tourist providers is vital, it is important that they acknowledge and follow the visitation rules that are in place.

Tourist providers and photographers in the Kočevska region should work with the manager to develop improved promotional material, that does not include photos from inside the component part, but only those areas that are accessible to visitors.

1.4.5. Stakeholder involvement in improved visitor guidance

These strategies mainly include stakeholders inside the tourism and recreation category.

They include promoting guided tours as the optimal way to experience the region. Guided tours and private tour guides can better control visitor pressure in the buffer zone and arrange schedules of visits and entry points to relieve a specific location. There is also less chance of breaking visitation rules. Another important strategy is defining the proper use of educational trails among stakeholders, especially for trails inside the buffer zones. Defining entry points for visiting the WH site (inside the buffer zone) is important as well, to better direct visitor pressure and guide visitors in a predetermined way. Monitoring of visitors is vital as well, to better predict potential threats, implement the protective measures and identify necessary improvements in visitor guidance. Tourist

providers and other stakeholders active in the area should inform the manager of the number of visitors they guide inside the buffer zone.

Even with the best visitor guidance and monitoring systems, education of stakeholders and informing them about rules of behaviour, rules are bound to be broken sometimes. That is why a penalty system must be established. The municipal inspection service can be an important partner here, as they can issue fines to lawbreakers. Forest inspection service and environmental inspection as part of the relevant ministries plays a role in issuing fines as well.

1.4.6. Communication and knowledge transfer

Knowledge transfer between stakeholders is an important factor in resolving conflicts, reaching compromises and increasing the effectiveness of the manager's conservation role. Strategies here include knowledge transfer between regional stakeholders and the manager, through workshops, lectures, conferences, field days, newsletters and similar outreach and communication activities.

Knowledge transfer between international stakeholders is important as well. The manager can play a role here as the intermediary between their regional stakeholders and other managers of the WH Site and their relevant stakeholders. Online conferences, meetings, workshops, as well as occasional visits and staff exchanges are important in this regard.

1.5. Implementation

The defined strategies can be implemented in various way, specific to the type of strategy and activities described within them. Cooperation between stakeholders is vital. We can foster better cooperation through regular meetings, workshops, lectures and through formation of local action groups. Stakeholders must feel that they have a way to voice their ideas and concerns and that they are acknowledged and included in the formulation of a management plan. As of right now, this is a bit harder to do, considering the absence of an official manager and lack of a management plan.

2. Seznam kratic

GIS - Gozdarski inštitut Slovenije

GR - gozdni rezervat

IUCN - (International Union for Conservation of Nature (Mednarodna zveza za varstvo narave)

JMC - Joint Management Committee (skupni upravljavski komite)

LAS - lokalna akcijska skupina

MIZŠ - Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

MKGP - Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

MOP - Ministrstvo za okolje in prostor

OUV - Outstanding Universal Value (izjemna univerzalna vrednost)

RRA - Regijska razvojna agencija

SAC - Special Area of Conservation (posebno ohranitveno območje)

SPA - Special Protection Area (posebno območje varstva)

SiDG - Slovenski državni gozdovi

TIC - Turistično informacijski center

UL - Univerza v Ljubljani

UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)

WH - World Heritage (Svetovna dediščina)

ZGS - Zavod za gozdove

ZRC SAZU - Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

ZRSVN - Zavod Republike Slovenije za varstvo narave

3. Vizija in cilji regionalne strategije

Cilj regionalne strategije je nadaljevati delo, ki smo ga začeli na projektu BEECH POWER že leta 2019 z delavnicami na temo reševanja konfliktov in situacijsko analizo in identifikacijo konfliktov med deležniki (D.T2.1.1 in D.T1.2.1). Z deležniki smo sprva identificirali pomanjkljivosti in težave, ki pestijo naša zavarovana območja, nato pa še razvili konkretne predloge kako te težave nasloviti. Cilj tega dokumenta je na pregleden način predstaviti izbrane regionalne strategije za boljše upravljanje z območji in reševanje obstoječih konfliktov. Strategije so izdelane z namenom, da jih bo upravljalec lahko smiselno vključil v procese upravljanja z območji, aktivnega sodelovanja z lokalnim prebivalstvom ter tako poskrbel za boljše upravljanje z gozdnimi rezervati in smiselno vključevanje lokalnega prebivalstva ter njihovih dejavnosti v sam prostor. Dokument služi kot vodič po strategijah za upravljalca, kot tudi posamezne deležnike, katerih sodelovanje je ključno pri določenih aktivnostih, saj se le tako lahko zagotavlja ohranjanje izjemne univerzalne vrednosti gozdnega rezervata za prihodnje generacije. Cilj je, da se na podlagi konkretnih aktivnosti lažje zasnuje nadaljnje sodelovanje z relevantnimi deležniki in naslovi ter reši težave, izzive in postopke, ki jih aktivnosti naslavlja. Deležniki (lokalni, regionalni in nacionalni) imajo pomembno vlogo pri aktivnostih, ki se izvajajo znotraj zavarovanih območij, v vplivnih območjih, ki obkrožajo zavarovana območja ter širše v regiji, kjer se ta zavarovana območja nahajajo. S svojo prisotnostjo in dejavnostjo lahko tako pozitivno ali negativno aktivno vplivajo na procese, ki se odvijajo znotraj gozdnih rezervatov in vplivnih območij.

Med vsemi deležniki in obiskovalci je pomembno povečati zavedanje o pomenu svetovne naravne dediščine, pomembnosti varovanja le-te in upoštevanja varstvenih režimov. Z različnimi varovalnimi ukrepi je potrebno povečati varstvo območja, da se ohrani nemoteno delovanje naravnih procesov in prvobitnost območja. Deležniki so pomemben del teh prizadevanj, saj je učinkovito varovanje možno le z njihovim sodelovanjem (O.T2.2).

Kot je zasnovano v dokumentu D.T2.1.2 je regionalna strategija mišljena kot razvijajoči se dokument, kamor se v prihodnje lahko doda nove strategije in aktivnosti za morebitne konflikte, ki jih identificiramo v prihodnosti. Identifikacija (novih) deležnikov, njihove prisotnosti in dejavnosti ter transformacija le-teh, je proces, ki se stalno razvija in odvija. Temu primerno je potrebno razvijati in prilagajati tudi samo strategijo, tako, da bo vedno usmerjena v prihodnost, zasnovana na podlagi aktualnega stanja ter delovala v smeri pozitivnega sodelovanja lokalnih deležnikov z upravljalcem v smeri najboljšega načina za zaščito gozdnega rezervata in ohranjanje njegove prvobitnosti.

Vizija za zavarovani območji je ta, da se trajnostno ohrani izjemna univerzalna vrednost gozdnega rezervata Pragozd Krokár in gozdnega rezervata Snežnik, ki sta strogo zavarovana kot komponenti znotraj svetovne naravne dediščine »Starodavnih in prvinskih bukovih gozdov Karpatov in drugih evropskih dežel«. Regionalni deležniki, lokalne skupnosti, javnost in obiskovalci lahko naravno dediščino občudujejo in izkusijo na način, ki temelji na ekološko in naravovarstveno usmerjenem pristopu ter varovanju in ohranjanju naravnih ekoloških procesov, ki se odvijajo znotraj zavarovanih območij. Pri tem obiskovalci in drugi deležniki upoštevajo aktualne zakone, pravila obnašanja ter določila upravljalca. Medsebojno sodelovanje deležnikov je na podlagi sklenjenih sporazumov usmerjeno v aktivnosti in področja, ki nimajo negativnega vpliva na delovanje naravnih procesov in ekosistemskih storitev znotraj rezervata in vplivnega območja.

Trenutni »de facto« upravljalec obeh gozdnih rezervatov je Zavod za gozdove. Na pristojnih ministrstvih (Ministrstvo za okolje in prostor ter Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano) so

v teku postopki za pripravo pravnih podlag za določitev uradnega upravljalca, ki naj bi bil določen predvidoma do konca 2022. Ureditev tovrstnega področja je ena izmed zavez, ki jih je Slovenija sprejela in je bila tudi predpogoj za vključitev gozdnega rezervata Pragozd krokar in gozdnega rezervata Snežnik v UNESCO svetovno naravno dediščino bukovih gozdov. Vloga upravljalca bo delovati v sklopu upravljalškega načrta, izvajati nadzor nad zavarovanim območjem, sodelovati z deležniki v prostoru in preko vseh njegovih aktivnosti zagotoviti ohranjanje in integriteto univerzalne izjemne vrednosti zavarovanih območij. Upravljalec ima tudi nalogo podpirati trajnostni razvoj območja in vključevanje le-tega v regionalne strateške načrte.

Gozdni rezervat Pragozd Krokar je ostanek neokrnjenega pragozda, brez dokazov o človeškem gospodarjenju z njim. Velik je 74,49 ha, obdaja ga vplivno območje gozdnega rezervata Borovec z 47,90 ha. Kot UNESCO svetovna dediščina je prepoznan, ker velja za enega izmed redkih še ohranjenih bukovih pragozdov, ki so preživelii ledene dobe in prispevali k ponovni poselitvi bukve po celotni Evropi. Rezervat zajema nadmorske višine med 840 in 1170 m. V njem je viden vpliv stičišča več biogeografskih regij (dinarske, preddinarske, subpanonske in submediteranske). Zaradi tega v njem najdemo tako alpsko floro, kot termofilne in sklerofilne rastline. Zaradi velike količine odmrle lesne mase v njem najdemo tudi živalske vrste, ki niso prisotne v gospodarskih gozdovih.

Gozdni rezervat Snežnik je največji gozdni rezervat v Sloveniji, kjer lahko najdemo bukev na zgornji gozdni meji. Celotno področje je bilo zavarovano, kot gozdni rezervat in razpoznano, kot UNESCO svetovna dediščina, ker tukaj še vedno lahko opazujemo bukev v njenem mejnem območju. Gozdni rezervat Snežnik pokriva 720,24 ha, z dodatnim vplivnim območjem na površini 128,80 ha. Rezervat se razprostira na gorskem delu kraške planote z vrhom Snežnika (1.796 m), v središču velikega kompleksa neprekinjenih gozdov. Rezervat zajema nadmorske višine med 1200 in 1796 m. Območje so v zadnji ledeni dobi močno preoblikovali ledeniki in njihovi ostanki so še vedno vidni. V gozdovih prevladujejo bukev v gorskih in subalpskih bukovih gozdovih, ki tvorijo zgornjo gozdno mejo. Nad tem pasom se širi še ruševje in nad njim subalpski travniki z izjemno rastlinsko raznovrstnostjo. Bukve v tem zahtevnem okolju zavzamejo posebne oblike, ki jih redko opazimo drugje. V gorskem bukovem gozdu so zaradi velikih količin snega in dolge snežne dobe, drevesa značilne sabljaste oblike. V višjem subalpskem pasu pa se zaradi surovih vremenskih pogojev še bolj spremenijo oblike dreves, tako da redko presežejo višino 6 m in premer posameznega debla 30 cm. V tem gozdu zaradi večjih količin snega in močnih vetrov bukev rastejo v „zverženih grmovnih« oblikah in v mnogih deblih.

Oba gozdna rezervata sta zavarovana z Uredbo o varovalnih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom (Uradni list RS, št. 88/05, 56/07, 29/09, 91/10, 1/13, 39/15 in 191/20) (v prilogi), Krokar kot gozdni rezervat s strogim varstvenim režimom, kjer niso dovoljene nikakršne aktivnosti, torej kjer je vstop vanj v celoti prepovedan, Snežnik pa kot gozdni rezervat z blažjim varstvenim režimom, kjer je dovoljen vstop le po označenih uradnih poteh (v primeru Snežnika so to planinske poti). V gozdnih rezervatih so dovoljene le dejavnosti javne gozdarske službe in raziskovalna oz. izobraževalna dejavnost z dovoljenjem Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Obe območji spadata tudi pod Natura2000 območja (SPA in SAC Kočevsko, ter SPA Snežnik-Pivka in SAC Javorniki-Snežnik), zato sta zavarovana tudi preko evropske Direktive o pticah (74/409/EGS) in Direktive o habitatih (92/43/EGS). Kot UNESCO svetovni dediščini sta oba gozdna rezervata priznana pod kriterijem IX Izjemne univerzalne vrednosti Smernic za implementacijo konvencije o svetovni dediščini (UNESCO, 2019). Kot del mednarodne svetovne dediščine morajo območja upoštevati tudi odločitve Skupnega upravljalškega komiteja (JMC) in strokovna mnenja Mednarodne zveze za varstvo narave (IUCN).

4. Gozdna rezervata Pragozd Krokari in Snežnik kot svetovna dediščina - odgovornost, priložnosti in izzivi v lokalnih območjih

Glavna odgovornost vseh deležnikov in upravljalca v širšem prostoru gozdnih rezervatov, mora biti ohranitev izjemne univerzalne vrednosti (OUV) svetovne dediščine. Z varovanjem OUV se ohrani tudi asociacija UNESCO znamke z lokalno regijo, kar prinese dodatne priložnosti za ekonomsko - turistični razvoj širšega območja. Javni interes za svetovno dediščino se lahko, in je priporočljivo da se, uporabi za regionalni razvoj. Glavne priložnosti tu so povezane s turizmom, rekreacijo in povezanimi sektorji (ponudbeni sektor, nastanitveni sektor, gastronomija, kultura...). Občine pri turističnem razvoju regije igrajo ključno vlogo. Turistična ponudba mora biti razvita na način, da UNESCO znamka privabi obiskovalce, vendar se regija ne zanaša izključno na zavarovano območje za prinos dohodkov, ampak UNESCO znamka (v tem primeru obisk gozdnih rezervatov) le podaljša zadrževanje in bivanje turistov v regiji. Kakršenkoli ekonomski razvoj, povezan z UNESCO in svetovno dediščino, mora temeljiti na trajnosti in prijaznosti do okolja in lokalnih prebivalcev, z vseobsegajočim ciljem varovanja izjemne univerzalne vrednosti. Občine imajo tudi tu ključno vlogo, saj imajo ob podpori strokovnih služb, zavodov in razvojnih agencij, moč usmerjati razvoj območja na željen način.

Obe regiji (Kočevska in Notranjska) imata priložnost da se še naprej razvijata kot t.i. »zeleni destinaciji« s poudarkom na eko turizmu. Tovrstna usmeritev ravno tako sovпада z državno strategijo razvoja turizma, ki temelji na zelenem turizmu. Razvoj, usmerjen v »zeleno« vizijo zagotavlja boljšo zaščito OUV, saj je prisotnost svetovne dediščine in UNESCO znamke veliko gonilo turističnega zanimanja v območju, še posebej v primerjavi z območji, ki niso povezana s to znamko. Tako je primerno varovanje zavarovane dediščine in ohranjanje OUV prioriteta ne le naravovarstvenim deležnikom, temveč tudi gospodarskim interesom.

Glavni izzivi lokalnih območij so usklajevanja med kompleksno mrežo različnih deležnikov, njihovih želja in vizij o uporabi zavarovanih območij ter prihajanje do soglasij in kompromisov. Pri tem se je potrebno zavedati dejstev, da imajo deležniki različne vizije razvoja območij in dejavnosti v njih, zaradi česar prihaja do nesoglasij in konfliktov. Upravljalca območja ima med drugim nalogo tudi, da z ostalimi deležniki vzpostavi kvaliteten, korekten in spoštljiv odnos in dialog. Vsi deležniki pa se morajo zavedati najpomembnejše naloge, ki se nanaša na ohranitev območja in procesov, pri svoji udeležbi, dejavnostih in vizijah pa morajo tako sklepati kompromise in soglasja. Ohranjanje OUV zahteva upoštevanje mednarodnih odločitev, sprejetih s strani UNESCO, IUCN in JMC, upoštevanje veljavne državne zakonodaje in upoštevanje avtoritete upravljalca območja, ki vsa ta pravila uveljavlja v praksi. Zaradi tega lahko prihaja do konfliktov med lokalnimi deležniki, ki se morda ne zavedajo kompleksnosti upravljanja in varovanja takih območij. Zagotavljanje ustreznega delovanja vseh deležnikov (s čimer zagotovimo, da ne bodo kršili pravil ali se obnašali na način, ki škodi OUV) je velik izziv, saj deležniki lahko različno dojemajo okolje, procese, ki se odvijajo v njem in način, kako njihova dejavnost vpliva na to. Dobro sodelovanje upravljalca z vsemi deležniki, še posebej pa z občinami kot glavnimi avtoritetami na območju, je ključnega pomena. Pri tem velikokrat prihaja ali pa lahko pride do konfliktov, zato je potrebno upoštevati strategije, za prepoznavanje, preprečevanje in umiritev le-teh (O.T2.2.).

Trenutna neposredna grožnja obeh zavarovanih območij, ki vplivajo na integriteto OUV, je predvsem veliko število obiskovalcev. V primeru Pragozda Krokari gre tu za nedovoljen vstop v pragozd, v primeru

Snežnika pa za ogromno število obiskovalcev po pohodniških poteh, ki predstavljajo velik pritisk na okolje. Območje Snežnika ima prav tako problem turističnih deležnikov, ki iščejo priložnost za zaslužek, kar pogosto vodi v kršenje varstvenega režima. Snežnik doživlja tudi težave s prehodi migrantov skozi zavarovano območje in s tem povečano onesnaževanje z odpadki v varovanem območju. Posledično je večja tudi prisotnost policijskih enot v gozdu. Vse to vodi v škodo gozdnemu rezervatu. Nekatere dodatne rekreativne dejavnosti prav tako ogrožajo integriteto OUV. Poleti kolesarjenje, pozimi pa turno smučanje izven dovoljenih poti ogrožata integriteto okolja v gozdnih rezervatih. Grožnje lahko prihajajo tudi iz raziskovalnega področja, saj se veliko raziskovalcev ne zaveda pogojev in procesov za vstop v zavarovana območja ter tako svojo raziskavo opravlja na nelegalen način, brez soglasja Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Problematične so lahko predvsem raziskave, kjer je potrebno izvesti večji poseg v zavarovano območje - npr. odstranjevanje rastja, prsti, širitev vhodov za raziskovanje jam in brezen.

Obe zavarovani območji imata tudi težave, povezane s pomankanjem uradno določenega upravljalca in upravljalkega načrta. Ko se bodo postavili zakonodajni temelji upravljanja, bo lažje tudi sodelovanje z občinskimi organi in ostalimi deležniki, saj bo jasno določena hierarhija, vloge in pristojnosti. Ključno je izobraževanje javnosti o pomenu zavarovanih območij in potrebi po njihovi ohranitvi. Le s podporo javnosti se lahko učinkovito zavaruje območja, še posebej ker nadzor na terenu predstavlja velik izziv. Tudi tu igrajo občine, zavodi in ostale regionalne institucije pomembno vlogo.

5. Regionalni deležniki okoli svetovne dediščine

Državnih deležnikov, ki delujejo v regionalnem prostoru obeh zavarovanih območij (Pragozd Krokari in Snežnik) je precej, vsak pa ima svojo vlogo in način delovanja. Tudi državni deležniki imajo različne interese v območju, pri tem pa je pomembno to, da se med seboj usklajujejo in sklepajo kompromise.

Glavni deležnik je Zavod za gozdove (ZGS), ki je tudi najbolj odgovoren za vzpostavitev varstvenih režimov, ki so pripeljali do vpisa na seznam svetovne dediščine. Zavod pripravlja gozdnogospodarske načrte za vse slovenske gozdove. Slovenski državni gozdovi (SiDG) je državno podjetje, ki skrbi za upravljanje in gospodarjenje z gozdovi v državni lasti, njihov interes v območju je predvsem gospodarske narave. Obe območji veljata za naravni vrednoti državnega pomena, zato je eden izmed deležnikov tudi Zavod RS za varstvo narave (ZRSVN). Zavarovani območja sta zanimivi tudi iz znanstvenoraziskovalnega vidika, pri čemer so glavni deležniki Gozdarski inštitut Slovenije (GIS), Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU) ter Univerza v Ljubljani (UL). Kot deležniki so pomembna tudi pristojna ministrstva, in sicer Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP), Ministrstvo za okolje in prostor (MOP) in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) kot ministrstvo v katerem deluje Urad za UNESCO.

Deležnike lahko glede na njihovo željo po rabi zavarovanega območja delimo na več različnih kategorij. Poleg državnih deležnikov, ki vključujejo odločevalne, regulatorne, upravljavske in izobraževalno-raziskovalne organizacije, imamo na nivoju lokalnih deležnikov naslednje glavne kategorije: turizem in rekreacija, mediji, izobraževanje, naravovarstvo, uprava in regionalni razvoj. Poleg deležnikov, ki spadajo v našteje kategorije, je pomembna še lokalna javnost in morebitni privatni lastniki zemljišč v okolici zavarovanih območij. Seznam vseh lokalnih deležnikov, razdeljenih po kategorijah, je priložen v prilogi. Spodaj se osredotočamo le na trenutne glavne in najbolj aktivne deležnike v lokalnem prostoru.

Glavni deležniki so povzeti po dokumentu D.T1.3.6, vsi ostali pa po seznamu deležnikov, ki je bil pripravljen ob začetku projekta. Seznam deležnikov je razvijajoč dokument, ki se lahko prilagaja in spreminja glede na okoliščine in dogajanja v lokalnem okolju. Deležniki se lahko s svojo dejavnostjo iz prostora umaknejo, jo transformirajo, nadomestijo pa jih lahko novi deležniki.

Gozdni rezervat Pragozd Krokari

Trenutni glavni regionalni deležniki v območju Pragozda Krokari so predstavljeni v spodnji preglednici.

Deležnik	Pomembnost
Zavod Kočevsko	1
Planinsko društvo Kočevje	2
Ars Naturae - fotografija, turizem in razvoj, Petra Draškovič Pelc s.p.	2
Občina Kočevje	4
Občina Osilnica	4

Območje rezervata spada pod Občino Kočevje in delno pod Občino Osilnica. Zaenkrat sodelovanje z njimi obsega le njihovo udeležbo na projektnih delavnicah, obstaja pa velik potencial za aktivno sodelovanje v prihodnosti, predvsem pri usmerjanju regionalnega razvoja območij v okolici svetovne dediščine.

Zavod Kočevsko je kot največja turistična organizacija v regiji eden najpomembnejših deležnikov. Sodelovanje z njimi je trenutno zelo dobro. Zavezani so k trajnostnemu razvoju turistične ponudbe in zagotavljanju primerne obiskovanja v vplivnem območju svetovne dediščine. V ta namen aktivno ne tržijo Pragozda Krokra v svojih programih, dokler se ne uredi položaja upravljalca in postavi primerne infrastrukture. Kadar omenjajo Pragozd Krokra eksplicitno navedejo, da tam velja poseben varstveni režim ter, da je obisk dovoljen le po označeni Borovški naravoslovni poti, ki poteka znotraj vplivnega območja gozdnega rezervata Borovec. Sicer imajo željo po izrazitem infrastrukturnem razvoju v vplivnem območju, ki ni nujno v soglasju z mnenji projektne skupine in bodočega upravljalca. Potrebno bo aktivno delo na tem, da med Zavodom in upravljavcem pride do kompromisa glede razvoja infrastrukture v vplivnem območju.

Planinsko društvo Kočevje velja za aktivnega deležnika s precejšnjo vlogo v prostoru svetovne dediščine. Kot planinsko društvo skrbijo za vzdrževanje planinskih poti v celotni regiji, katere potekajo tudi v vplivnem območju, saj se na določenih odsekih prekrivajo z gozdnimi naravoslovnimi potmi. V tem območju organizirajo tudi skupinske pohode. Sodelovanje z njimi je dobro, preko svojih komunikacijskih kanalov in spletne strani obveščajo svoje člane o pravilih obnašanja v vplivnem območju in pomembnosti zavarovanega območja. Vseeno opažamo, da pri nekaterih članih planinskega društva prihaja do kršitev varstvenega režima. V zavarovanem območju se nahaja vrh Krokra, ki nudi obširne razglede po Kolpski dolini in hrvaškem dinarskem gorstvu. Do vrha vodi ilegalna neoznačena pot, katero, kljub opozorilnim tablam, nadzoru ter številnim javnim pozivom uporablja veliko planincev. Zahajanje v strogo varovano območje je glavno neposredno tveganje za škodo izjemni univerzalni vrednosti te svetovne dediščine. Potencial za škodo se veča zaradi čim večjega interesa za obisk območja, kar se bo še povečalo, ko bo Zavod Kočevsko začel območje aktivno tržiti. Zato je v sodelovanju s PD Kočevje nujno omejiti uporabo ilegalnih poti. Vsak posamezni planinec in pohodnik pa se mora zavedati pravil obnašanja in pomena nedostopanja na tovrstna območja.

Ars Naturae - Petra Draškovič Pelc je ena najbolj aktivnih deležnic za Pragozd Krokra. Kot fotografinja in samostojna turistična vodnica vodi turistične izlete v regiji, tudi v vplivnem območju Pragozda Krokra. Prisotna je na več projektnih delavnicah in aktivno prispeva k razvoju upravljalških smernic. Aktivno sporoča tudi o kršitvah varstvenega režima in gozdnega redu, ki jih opaža v vplivnem območju in drugod po regiji. Nadaljnjo sodelovanje z njo je zelo zaželeno, saj s svojim aktivnim delovanjem pozitivno prispeva k ohranjanju svetovne dediščine bukovih gozdov. Kot primer dobrega sodelovanja med upravljavcem in deležnikom s turistično željo po uporabi območja, je lahko sodelovanje z njo v zgled drugim deležnikom, ki delujejo v vplivnem območju.

Gozdni rezervat Snežnik

Trenutni glavni deležniki v območju Snežnika so predstavljeni v spodnji preglednici.

Deležnik	Pomembnost
RRA Kras	1
TIC Lož	1

TIC Ilirska Bistrica	1
Občina Loška dolina	4
Občina Ilirska Bistrica	4

Območje rezervata pokrivata občini Ilirska Bistrica ter Loška dolina, na katera se navezujeta turistično informacijska centra Ilirska Bistrica in Lož. Do sedaj se je z njimi sodelovalo le preko projektnih delavnic na projektu BEECH POWER, kaže pa se potreba po bolj aktivnem sodelovanju, predvsem na usmerjanju regionalnega razvoja območja v okolici svetovne dediščine UNESCO.

Pri razvoju in usmerjanju turizma ter ohranjanju kulturne dediščine je tu najbolj aktivna regionalna razvojna agencija Zeleni Kras. Povezuje se s številnimi lokalnimi vodiči ter skrbi za njihovo izobraževanje. Večkrat so izkazali interes po sodelovanju pri komuniciranju ter dodatnem izobraževanju lokalnih vodičev na področju UNESCO svetovne dediščine.

Na območje gozdnega rezervata se razteza tudi vplivno območje javnega zavoda Park Škocjanske jame, ki je s svojimi izkušnjami kot prva vpisana UNESCO naravna dediščina v Sloveniji. Park Škocjanske jame je pripravljen aktivno pomagati pri razvoju upravljavskih smernic. Zaradi pristojnosti njihovih naravovarstvenih nadzornikov v svojem vplivnem območju so lahko upravljalcu v veliko pomoč pri zaznavanju ter sankcioniranju kršiteljev naravovarstvenih predpisov.

6. Tematske strategije in aktivnosti

6.1. Pregled tematik in njihovih ciljev

Strategije smo razdelili na 5 tematskih delov. Te so podrobneje predstavljene v spodnjih poglavjih, v nadaljevanju pa sledi pregled ciljev, ki jih želimo doseči s posamezno tematiko.

6.1.1. Tematika 1: Varovanje gozdnih rezervatov

Najpomembnejši tematski sklop se nanaša na ukrepe za varovanje gozdnih rezervatov Krokar in Snežnik, ki sta vpisana na seznam svetovne naravne dediščine. Naravna dediščina je nekaj, kar je nenadomestljivo in nepopravljivo. Človek s svojo dejavnostjo v prostoru (znotraj zavarovanih območjih, v vplivnih območjih ali pa širše v regiji), lahko aktivno prispeva k kvaliteti in celovitosti ekosistemskih storitev v gozdnih rezervatih. Z vzpostavitvijo različnih ukrepov informiranja, izobraževanja, nadzorovanja in, v skrajnih primerih tudi, kaznovanja, želimo omogočiti zaščito in varovanje gozdnih rezervatov in njihove univerzalne vrednosti za vse prihodnje generacije.

6.1.2. Tematika 2: Informiranje in vključevanje javnosti

Z aktivnostmi v tej tematiki želimo izobraziti splošno javnost o pomenu svetovne dediščine, ki se nahaja v njihovem okolju. Cilj je, da se javnost zaveda pomembnosti naravne dediščine, pomembnosti naziva svetovne dediščine, zakaj je varovanje pomembno, ter kakšne priložnosti ohranjanje dediščina prinaša za lokalno območje. Preko zavedanja javnosti o pomenu svetovne dediščine bomo zmanjšali kršitve varstvenega režima ter pridobili lokalno skupnost na našo stran, da nas pri varovanju ne bo ovirala, temveč pomagala.

6.1.3. Tematika 3: Promocija trajnostnega regionalnega razvoja

Cilj te tematike je spodbuditi trajnostni razvoj regije v povezavi s svetovno dediščino. Razvoj mora temeljiti na trajnostnem razvoju in okolju prijaznem načinu poslovanja. Cilj je razvoj regije v zeleno destinacijo, ki preko svetovne dediščine ponudi obiskovalcem še dodaten razlog za obisk, zadrži pa jih s pestrostjo ponudbe in izkušenj v širšem prostoru. Svetovna dediščina kot znamka naj ne služi kot glavno gonilo razvoja, vendar kot dodaten indikator, da gre za regijo, ki postavlja naravo in okolje na prvo mesto, s tem pa se pojavijo možnosti za razvoj. Raziskovanje svetovne dediščine naj bo aktivnost in dodaten razlog, zaradi katere bodo obiskovalci svoj obisk v regiji dodatno podaljšali in razširili in ne edini, kateremu bodo namenili celoten obisk. Med pogoje za uspešen trajnostni regionalni razvoj spadajo tudi razvoj javnega potniškega prometa in pogostost medregijskih in medkrajevskih povezav, razvoj in optimizacija trajnostne mobilnosti (npr. javni sistem izposoje koles z dobro strateško razporeditvijo), dostop do informacij in uvajanje informacijskih tehnologij v različne sektorje, ki sodelujejo s turizmom.

6.1.4. Tematika 4: Boljše izkušnje za obiskovalce

Cilj je obiskovalcem regije zagotoviti boljšo in celovitejšo izkušnjo ob obisku. Tematika se navezuje na prejšnjo, saj je povezana z regionalnim razvojem regije in vpeljavo in razvojem informacijskih tehnologij.

6.1.5. Tematika 5: Vodenje obiskovalcev

Cilj je zagotoviti obisk turistov na način, ki ne krši varstvenih ukrepov in ne škoduje naravnim procesom v zavarovanem območju svetovne dediščine. Obiskovalcem je potrebno svetovno dediščino predstaviti na način, ki je primeren za posamezno skupino. Vodenje in razlago je tako potrebno prilagoditi predznanju, strokovni usposobljenosti, starosti in zmožnosti članom skupine (npr. za vrtčevske otroke je potrebno ubrati popolnoma drug pristop kot za odrasle obiskovalce, strokovnjake idr.).

6.1.6. Tematika 6: Komunikacije in izmenjava znanja

Cilj je aktivno sodelovanje med deležniki, spoštljivo reševanje konfliktov, in izmenjava znanja in izkušenj, tako v lokalnem kot mednarodnem prostoru. Lokalni deležniki lahko z medsebojnim aktivnim in zglednim sodelovanjem dosežejo več, lažje in hitreje, kar pomeni, da svoj čas in energijo usmerjajo v reševanje dejanskih problemov in situacij znotraj gozdnih rezervatov.

6.2. Konkretnе strategije znotraj posameznih tematik

Strategije in posamezne aktivnosti znotraj njih so bile razvite na podlagi preteklih delavnic z zainteresiranimi deležniki (D.T1.1.2, D.T1.2.1, D.T3.2.1). Mnenja vseh deležnikov, ki so bila predstavljena na delavnicah, smo upoštevali in oblikovali strategije, ki se nam na podlagi izkušenj in znanj o gozdovih, procesih, varovanju naravne dediščine ter socio-ekonomskih vidikov v povezavi z lokalnimi deležniki zdijo najbolj potrebne. Nekatere aktivnosti, ki jih nismo oblikovali na delavnicah, smo povzeli po izkušnjah mednarodnih partnerjev (D.T2.2.2).

Strategije so predstavljene za vsak gozdni rezervat posebej, razen kadar so veljavne za obe območji (gozdni rezervat pragozd Krokar in gozdni rezervat Snežnik). Glavni deležniki za vsako aktivnost so navedeni ob aktivnosti. Ob vsaki aktivnosti seveda sodeluje tudi upravljalec zavarovanega območja, ki pa ga nismo posebej navajali med glavnimi deležniki. Vloga upravjalca je pri večini aktivnosti velika, če ne celo najpomembnejša, usmerjena pa je v sodelovanje z ostalimi deležniki. Ravno zaradi tega upravljalec ni posebej naštet med glavnimi deležniki. Upravljalec ima ključno vlogo pri aktivnostih, ki se nanašajo na izobraževanje, odločanje v povezavi z različnimi aktivnostmi, podajanje informacij, komuniciranje, sodelovanje in povezovanje z drugimi deležniki ter nadzor nad procesi in aktivnostmi, ki se izvajajo v zavarovanem območju, varovalnem pasu ter širše v regiji. V nadaljevanju smo tako navajali le glavne in najpomembnejše regionalne deležnike, ki so pomembni za posamezno tematiko. Vsi deležniki pa se nahajajo v prilogi na koncu dokumenta.

Glede na to, da je ta dokument regionalna strategija, smo vanj vključevali le regionalne deležnike. Poleg regionalnih, je za ustrezno delovanje gozdnega rezervata in izvajanja različnih aktivnosti v njem, pomembno na različnih nivojih vključevati tudi nacionalne ali pa preko drugih služb celo mednarodne deležnike. Nacionalni deležniki so različna ministrstva, zavodi, strokovne službe, inštituti in ostale institucije. Mednarodni deležniki pa so npr. IUCN, UNESCO, itd.

Vsako regionalno in lokalno okolje premore veliko število deležnikov, ki se s svojo dejavnostjo lahko medsebojno izvrstno dopolnjujejo in tako kvalitetno prispevajo k boljšemu regionalnemu razvoju in predstavitvi območja. Kot primer lahko navedemo npr. izdelavo brošure o gozdnem rezervatu. Lokalni fotograf lahko poskrbi za ustrezne fotografije, šole skupaj z učenci/dijaki za pripravo vsebin, OE Zavoda za gozdove za strokovni pregled vsebine, lokalni turistični zavod za oblikovanje in občina pa za sredstva za tisk. S tovrstnimi ciljno usmerjenimi aktivnostmi in dejavnostmi ne samo povečamo produktivnost, sodelovanje in medsebojno povezovanje lokalnih deležnikov, temveč tudi poskrbimo za večjo učinkovitost, finančno optimizacijo, uporabo lokalnega znanja ter, kar je najpomembnejše, regionalno zavedanje in pomen varovanja gozdnih rezervatov.

Pri spodaj naštetih strategijah bi bilo sicer potrebno določiti tudi časovno obdobje in časovni načrt za izvedbo posameznih strategij ter aktivnosti in pogostost ponovitve le-teh (tistih, ki se izvajajo periodično na npr. 1 leto). Pri pisanju te regionalne strategije se za tovrstni časovni načrt nismo odločili, saj med odgovornimi ministrstvi in ostalimi deležniki ravnokar potekajo postopki za pripravo strokovnih podlag (uredbe), na podlagi katere bo nato tudi sklenjen dogovor o določitvi upravljalca. Ko bo določen upravljelec in zaključeni vsi upravno - formalni postopki glede tega, se bo lahko v strategijo vključila tudi časovnica izvedbe posameznih strategij in aktivnosti. Ker je v trenutni fazi še zelo nevhvaležno predvidevati kdaj bodo tovrstni postopki zaključeni, upravljelec pa začel z delom, smo se odločili, da časovnega načrta v strategijo ne bomo vključili, saj ne želimo po nepotrebem ustvarjati pritiska na regionalne deležnike ter hkrati tudi časovnega zamikanja in prelaganja različnih aktivnosti. Časovni načrt se bo lahko vključil v strategijo naknadno, ko bo upravljelec določen in začel z delom.

6.2.1. Tematika 1: Varovanje gozdnih rezervatov preko različnih aktivnosti in ukrepov

Ekosistemska integriteta zavarovanega območja in ohranjanje njegove univerzalne vrednosti je najpomembnejša naloga, tako upravljalca, kot deležnikov. Potrebe po varovanju gozdnih rezervatov so odvisne predvsem od aktivnosti v gozdnih rezervatih, spoštovanja le-teh s strani deležnikov ter števila obiskovalcev in ostalih deležnikov, ki prostor uporabljajo za svoje aktivnosti in dejavnosti. Večji kot je vpliv deležnikov na prostor, večja je povzročena škoda na ekosistem in bolj aktivno je potrebno varovanje gozdnih rezervatov. Pomembno je, da morebitne negativne procese prepoznamo in predvidimo dovolj zgodaj, saj se tako pri varovanju lahko na začetku opiramo na t.i. »mehke pristope«, ki zajemajo izobraževanje in ozaveščanje lokalnega prebivalstva in deležnikov o problematiki negativnih učinkov, ki so posledica njihove dejavnosti in pomembnosti varovanja. Zavedati se je potrebno, da so učinki tovrstnih ukrepov vidni na dolgi rok. Če ti pristopi ne delujejo, delujejo prepočasi ali pa je za njih že prepozno, pa je potrebno v teh primerih ubrati tudi »trše pristope«, ki pa so povezani s prepovedovanjem, omejevanjem in kaznovanjem kršiteljev, saj je tako učinek viden hitreje. Pri tem pa se moramo zavedati, da bodo deležniki te ukrepe upoštevali v veliki meri zaradi posledic (npr. finančnih kazni) in ne zaradi zavedanja pomembnosti varovanja. Pogosto tako lahko tudi dosežemo popolnoma nasprotni učinek - deležniki bodo iz »protesta« načrtno kršili

pravila. Četudi se odločimo za uporabo trših pristopov, pa je potrebno vzporedno s tem izvajati tudi mehke pristope.

Glavni deležniki, ki imajo pomembno vlogo pri varovanju gozdnih rezervatov so poleg upravljalca območja Zavod za gozdove in njihove območne enote (OE Kočevje, OE Postojna), občine (Kočevje, Osilnica, Loška dolina, Ilirska Bistrica), Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in Zavod RS za varstvo narave. Med pomembne deležnike lahko tukaj prištejemo tudi izobraževalne ustanove (npr. vrtci, šole, višje izobraževalne ustanove), ki s svojo aktivnostjo z ostalimi deležniki prispevajo k splošnejši naravovarstveni izobrazbi ostalih lokalnih in regionalnih deležnikov. Sem seveda spadajo tudi turistična društva, zavodi in vodiči sami, za katere je potrebno, da s svojim delovanjem in zgledom aktivno prispevajo k ohranjanju varstvenega stanja.

Pri varovanju je ključno usklajeno delovanje različnih deležnikov. Deležniki, ki imajo odločevalno, zakonodajno in kaznovalno vlogo (npr. ministrstva), imajo kot glavno nalogo poskrbeti, da zakonodaja omogoča učinkovito in ustrezno izvajanje ukrepov za varovanje gozdnih rezervatov. Deležniki s področja izobraževanja (npr. vrtci, šole, višje izobraževalne ustanove) imajo pomembno vlogo pri izobraževanju, ozaveščanju in informiranju deležnikov. Od nekaterih drugih deležnikov (npr. Zavod za gozdove) pa se na račun njihove vloge v prostoru pričakuje, da bo imel na račun svojega znanja in pristojnosti v samem prostoru več vlog - npr. pri izobraževanju, načrtovanju, varovanju in odločanju.

6.2.2. Tematika 2: Informiranje in vključevanje javnosti za povezovanje lokalnih prebivalcev s pomenom svetovne dediščine

Pomembno je, da se lokalni prebivalci čustveno povežejo in identificirajo s svetovno dediščino v njihovem okolju. Le tako lahko zagotovimo širšo podporo naravovarstvu in dolgotrajni uspeh varovanja. Spremeniti mnenje ljudi, da pri naravovarstvu ne gre za omejevanje, temveč priložnost, je težko, vendar nujno (UNESCO, 2012). To je verjetno najpomembnejša strategija, ki jo skušamo doseči. Glavni deležniki za to tematiko so poleg upravljalca še občinski organi in glavni turistični ponudniki, saj preko njih lahko dosežemo najširšo publiko. Pomembno je tudi sodelovanje s šolami.

Strategija 1: Izobraževanje javnosti

Pomembnost	Aktivnost	Trajanje	Deležniki Krok	Deležniki Snežnik
1	Predavanja v naravi, naravoslovni dnevi	Periodično	Šole v lokalnih občinah, Občina Kočevje, širša javnost	Šole v lokalnih občinah, Občina Loška dolina, občina Il. Bistrica, širša javnost
2	Javna predavanja	Periodično	Občina Kočevje, Osilnica, Knjižnica Kočevje	Občina Loška dolina, občina Il. Bistrica, knjižnica Makse Samsa, knjižnična Enota Maričke Žnidaršič

3	Priprava tiskanega materiala, brošur	Občasno	Fotografi, fotografsko društvo Grča, Zavod Kočevsko, ostali turistični zavodi	TIC Lož, TIC Il. Bistrica
4	Objave v medijih in družbenih omrežjih	Stalno	Občina Kočevje in Osilnica ter občinski mediji	Občina Loška dolina, občina Il. Bistrica in občinski mediji

Predavanja v naravi so najbolj učinkovit način za prenos sporočila na želeno publiko. Navadno so organizirana v povezavi s šolami v sklopu naravoslovnih dni, lahko pa so namenjena tudi širši javnosti. Pri tej aktivnosti bo upravljalec vzpostavil stike s šolami (osnovnimi in srednjimi) v regiji in ponudil možnost sodelovanja in skupnega organiziranja naravoslovnih dni na temo bukovih gozdov, pragozdov in varovanja le-teh. V določene aktivnosti (prilagojene starostni skupini), pa lahko aktivno vključimo tudi vrtčevske otroke, kjer jim preko igre in zabave lahko predstavimo nekatera pravila obnašanja in varovanja. Hkrati pa se bodo na takšen način izobrazili tudi vzgojitelji, učitelji, profesorji in ostali strokovni delavci izobraževalnih zavodov, ki bodo lahko tovrstna znanja vključili tudi v ostale dejavnosti in aktivnosti pri vzgoji in izobraževanju. Bolj strokovno usmerjene tematike se lahko odlično vključijo v višje razrede osnovnih in predvsem srednjih šol pri naravoslovnih predmetih (npr. geografija in biologija). Občasno bo upravljalec tudi sam organiziral javna predavanja v naravi, ki bodo namenjeni za širšo javnost. Te bo oglaševal na različne načine (objave v tradicionalnih medijih, družbeni mediji, vabila preko deležnikov...). Nekaj podobnega na območju Pragozda Krokar letno že poteka v sklopu Tedna Gozdov, po čemur se upravljavska ekipa lahko zgleduje. Preko šol se lahko organizira različne natečaje (npr. fotografski, slikarski ali pa literarni natečaj), kjer se udeleženci osredotočajo na specifične tematike povezane z gozdnimi rezervati. Njihovi (zmagovalni) izdelki so nato vključeni tudi v nadaljnje aktivnosti.

Javna predavanja bodo organizirana periodično v namen izobraževanja javnosti o različnih tematikah, povezanih z pragozdovi in varstvom gozdov. Glavni deležniki za to aktivnost so občine in turistični zavodi za pomoč pri doseganju širše javnosti. Knjižnica Kočevje redno organizira strokovna predavanja, potopise in podobno, zato je primeren deležnik za pomoč pri organizaciji predavanj na Kočevskem. V Ilirski Bistrici se enaka predavanja ter dogodke izvaja v knjižnici Makse Samsa.

Tiskani material na pasiven način pomaga izobraževati javnost. S tiskanim materialom upravljalec lahko obvešča o dogodkih, poziva javnost, izobražuje o pragozdu, pravilih obnašanja... Za Pragozd Krokar so tu glavni deležniki fotografi (predvsem fotografsko društvo Grča), s katerimi lahko sodelujemo za objavo fotografij v brošurah, ki kažejo pravilen način obiska. To pomeni, da so fotografi in tisti, ki izdajo brošure in ostali slikovni material, v prvi vrsti zgled ostalim s svojim delovanjem - na fotografijah so zajeti kadri, ki si jih lahko v živo, pri upoštevanju pravil, ogledajo vsi obiskovalci. Tiskovine ne zajemajo slik iz delov gozdnih rezervatov, ki so zaradi varovanja popolnoma zaprti in vstop v njih ni dovoljen niti fotografom tovrstnih fotografij. Z distribucijo tiskanega materiala lahko na Kočevskem pomagajo Zavod Kočevsko in ostali turistični ponudniki, ki svojim gostom na voljo ponudijo naše tiskovine. Za Snežnik sta dva turistično informacijska centra (Lož, Ilirska Bistrica), ki se lahko prav tako povežeta z lokalnimi fotografi, s katerimi se lahko sodeluje pri izdelavi brošur in drugega tiskanega materiala. Prav tako lahko TIC-a distribuirata tiskovine naprej obiskovalcem in drugim zainteresiranim.

Redne objave v tradicionalnih in družbenih medijih prav tako pomagajo izobraževati javnost. Za Kočevsko so tu glavni mediji, ki delujejo v občinskem okolju: časopisa Kočevar/Krošnjar in Kočevska, TV Kočevje, radio Univox, družbeni mediji občine Kočevje. Za Snežnik so glavni mediji lokalna glasila (Odmevi, Bistriški Odmevi, Loški Obrh), TV Galeja in regijski radio Radio94. Ti mediji imajo izjemno odgovorno vlogo, saj dosežejo večino lokalnih gospodinjstev in prebivalcev. Njihovo strokovno, objektivno in z upravljalcem usklajeno poročanje o različnih tematikah s področja gozdnih rezervatov je zato nujno.

Strategija 2: Sporazumevanje z javnostjo

Pomembnost	Aktivnost	Trajanje	Deležniki Krokra	Deležniki Snežnik
1	Oblikovanje komunikacijskega načrta	Enkratno	Zavod Kočevsko	RRA Zeleni Kras, TIC Lož, TIC Il. Bistrica
2	»Rojstni dan« svetovne dediščine	Periodično, letno	Občina Kočevje, Zavod Kočevsko, fotografsko društvo Grča	Občina Loška dolina, občina Il. Bistrica, TIC Lož, Il. Bistrica
3	Brezplačni vodeni ogledi za javnost po vplivnem območju	Periodično	Zavod Kočevsko	RRA Kras, lokalni vodniki
4	Javni natečaji - fotografski, umetniški	Periodično	Občina Kočevje, Osilnica, Zavod Kočevsko	Občina Loška dolina, občina Il. Bistrica, TIC Lož, TIC Il. Bistrica
5	Pozivi za oblikovanje lokalnih izdelkov/spominkov na temo bukovih gozdov	Periodično	Občina Kočevje, Osilnica, Zavod Kočevsko	Občina Loška dolina, občina Il. Bistrica, TIC Lož, TIC Il. Bistrica, TD Loška dolina - Kozarišče, LAS Snežnik - Nanos

Za sporazumevanje z javnostjo je sprva pomembna formulacija komunikacijskega načrta (D.T2.1.2). Glavni deležniki tu so občine in turistični zavodi, ki že imajo več izkušenj na tem področju.

Po zgledu nemških projektnih partnerjev lahko upravljalac vsako leto obeleži datum vpisa v svetovno dediščino s prireditvijo, odprto javnosti. V sodelovanju z občinama Kočevje in Osilnico ter Zavodom Kočevsko lahko organizira proslavo. Na območju Snežnika lahko organizacija poteka v sodelovanju z občinama Loška dolina in Il. Bistrica, kot tudi TIC Lož in TIC Il. Bistrica. Sodeluje lahko tudi skupnost za lokalni razvoj LAS Snežnik - Nanos. Tovrstna aktivnost se lahko naveže še na sorodne in za širšo javnost uporabne tematike, kot npr. tečaj prve pomoči pri zvinih/zlomih in ostalih pohodniških poškodbah (v sodelovanju z zdravstvenimi domovi), tečaj preživetja v naravi (v sodelovanju s posamezniki in društvi, ki se ukvarjajo s tovrstno dejavnostjo), napotki ukrepanja pri srečanju z medvedom in ostalimi živalmi v gozdu, prepoznavanje divjih zelišč/gozdnih sadežev in podobne tematike. Kljub temu, da se marsikatera izmed naštetih tematik v gozdnih rezervatih ne sme izvajati,

pa se lahko aktivno vključijo in povežejo s prostorom in problematiko varovanja okolja. Glede na stopnjo gozdnatosti obeh regij in možnosti za izvajanje tovrstnih tematik v drugih gozdovih, so to gotovo znanja, ki bi koristila vsakemu pohodniku in obiskovalcu gozdov.

Občasno lahko za navezovanje z javnostjo upravljalec organizirana brezplačne vodene ogleda po vplivnem območju. Če nima na voljo izkušenih vodičev, se lahko poveže z Zavodom Kočevsko. Za Snežnik se upravljalec lahko poveže z RRA Zeleni Kras in TIC Lož, TIC Il. Bistrica. Pogoj sodelovanja mora biti ustrezna usposobljenost in izobraženost vodičev o specifičnih tematikah: UNESCO, svetovna dediščina, vpis na seznam svetovne naravne dediščine, pomen in funkcija gozdnih rezervatov, zgodovina in razvoj bukovih gozdov, posebnost pragozdov, poznavanje varstvenega režima in pravil obnašanja.

Organizacija javnih umetniških natečajev s simbolnimi oz. podobnimi nagradami za promocijo zavarovanega območja. Tematika mora biti povezana z naravovarstvom, pragozdovi, pravili obnašanja... Kriteriji natečaja morajo biti določeni na tak način, da ne bo prihajalo do kršitev v vplivnem in jedrnem območju svetovne dediščine. Za doseganje javnosti se upravljalec poveže z občino in občinskimi mediji, kot simbolnimi sponzorji dogodka pa tudi različnimi organizacijami, ki se ukvarjajo s tematiko natečaja (fotografska, kulturna, umetniška društva...).

Po zgledu hrvaških projektnih partnerjev se ustvari sodelovanje z lokalnimi ponudniki izdelkov in spominkov na temo bukovih gozdov. Poudarek je na lokalno izdelanih ekoloških izdelkih, ročnih izdelkih, edinstvenih izdelkih, povezanih z lokalno naravno in kulturno dediščino. Kriteriji za sodelovanje se oblikujejo na principu trajnostnega razvoja in prijaznosti do okolja v vseh spektrih poslovanja. Oblikuje se standard za sodelovanje, ki je razširjen v Strategiji 3 tematike 2.

Strategija 3: Izobraziti mrežo ambasadorjev

Pomembnost	Aktivnost	Trajanje	Deležniki Krokav	Deležniki Snežnik
1	Poziv k sodelovanju javnosti	Enkratno	Vsi deležniki	Vsi deležniki
2	Izobraževanja o učinkovitem komuniciranju in pomenu svetovne dediščine	Večkratno	Zavod Kočevsko (organizator)	TIC Lož, TIC Il. Bistrica, TD Loška dolina - Kozarišče

V sodelovanju z vsemi aktivnimi in zainteresiranimi deležniki, kot tudi zainteresiranimi člani javnosti, se organizira skupina ljudi, ki želijo z upravljalcem sodelovati kot ambasadorji svetovne dediščine. Organizira se izobraževanja o pomenu svetovne dediščine, težavah, izzivih, rešitvah in o učinkovitem komuniciranju vseh teh tematik. Ambasadorji v neuradni funkciji delujejo znotraj lokalnih območij in širijo ozaveščanje o svetovni dediščini. Na različnih javnih dogodkih lahko tudi pomagajo upravljavski ekipi.

Strategija 4: Javnost obvešča upravljalca o kršitvah varstvenega režima

Pomembnost	Aktivnost	Trajanje	Deležniki Krokara	Deležniki Snežnika
1	PR kampanja	Dolgotrajno	Občina Kočevje, Občina Osilnica	Občina Loška dolina, občina Il. Bistrica
2	Poziv k sodelovanju javnosti	Dolgotrajno	Vsi deležniki (glavne so občine)	Vsi deležniki (glavne so občine)

V povezavi z lokalnimi občinami se oblikuje PR kampanja, ki poziva javnost, naj upravljalca obveščajo o kakršnihkoli kršitvah v vplivnem območju. Kampanja deluje preko tradicionalnih medijev, družbenih medijev, na javnih dogodkih in v tiskanih materialih (kot je opisano v Strategiji 1). Sporočilo kampanje lahko širijo tudi ambasadorji iz Strategije 3. PR kampanja se začne kasneje od ostalih izobraževalnih in povezovalnih dejavnosti, ker sprva želimo širšo javnost izobraziti o zavarovanem območju, šele nato pa prositi za sodelovanje pri varstvu. Pozivi za sodelovanje potekajo tudi v krogu aktivnih deležnikov, deležniki pomagajo širiti sporočilo kampanje.

6.2.3. Tematika 3: Promocija trajnostnega regionalnega razvoja skozi svetovno dediščino

Trajnostni regionalni razvoj ni pomemben le za ohranitev izjemne univerzalne vrednosti, temveč za zagotavljanje dolgoročne koristi lokalne skupnosti. Trajnost pomeni, da razvoj zadostuje trenutnim potrebam skupnosti, brez da ogroža možnosti prihodnjih generacij, da zadovoljijo svoje potrebe in uživajo primerljivo kakovost življenja. Trajnost se doseže preko implementacije sonaravnih standardov, ki aktivno vplivajo na trajnostni razvoj regije preko strategije trajnostnega razvoja, ki zajema tri stebre: gospodarski razvoj, socialni razvoj in varstvo okolja. Glavni razvojni potencial regij s svetovno dediščino je turizem. Združeni narodi trajnostni turizem definirajo kot "turizem, ki celostno obravnava sedanje in prihodnje ekonomske, družbene in okoljske vplive, in naslavlja potrebe obiskovalcev, industrije, okolja in lokalne skupnosti" (IUCN, 2018). Znamka UNESCO ima edinstveno priložnost, da vpliva na regionalni razvoj na trajnostni način, ne le neposredno v turističnem sektorju, temveč tudi v širšem kontekstu (nastanitve, transport, gastronomija...), tudi na sektorje, ki niso povezani s turizmom. Glavno gonilo turističnega razvoja so regionalne turistične organizacije, kot tudi manjši samostojni turistični ponudniki. V tem kontekstu je pomembno predvsem, da turistični ponudniki upoštevajo sonaravna načela sobivanja in sodelovanja z ostalimi ponudniki - se zavzemajo za enakovredno razdelitev nalog in aktivnosti, pošteno in kvalitetno sodelovanje z ostalimi deležniki, medsebojno spoštovanje in pomoč ter s svojo dejavnostjo ne povzročajo škode drugim deležnikom ter upoštevajo pravila. Občinski organi prav tako lahko vplivajo na trajnostni razvoj preko občinske zakonodaje in finančnih spodbud. Pomembno je sodelovanje z vsemi relevantnimi deležniki. Upravljalca lahko tudi sam vstopa v partnerstva s podjetji in ponudniki, če zadoščajo določenim kriterijem trajnostnega poslovanja. Podjetja, povezana s svetovno dediščino na ta račun dobijo promocijo, ki lahko spodbudi njihov posel, kar jim daje spodbudo za trajnostno poslovanje. Lokalna podjetja in gospodarstvo lahko pomagajo pri izvajanju promocije na več različnih načinov, kot so: sodelovanje, finančna in materialna pomoč, podpiranje prizadevanj upravljalca za ohranjanje in zaščito območij, sponzorstvo, organizacija izobraževanj za zaposlene in njihove družine, aktivnosti preko poslovnih partnerjev, itd.

Strategija 1: Ustanovitev centra za obiskovalce na temo bukovih gozdov

Aktivnost	Trajanje	Deležniki Krokar	Deležniki Snežnik
Zagotavljanje financ	Dolgotrajno	Občina Kočevje	Občina Ilirska Bistrica, Občina Loška dolina

Finance za izgradnjo oz. prenovu obstoječe zgradbe za ustanovitev centra za obiskovalce je potrebno pridobiti ali iz mednarodnih projektov, državnega proračuna, ali pa občinskega proračuna. V regionalnem okolju lahko finance prispeva občina, v kateri se bo objekt nahajal. Za Pragozd Krokar je to Občina Kočevje, za Snežnik pa občini Loška dolina in občina Il. Bistrica. Najpomembnejši pa so evropski projekti, kjer se preko različnih mehanizmov in skladov, lahko upravljalec prijavi na razpis za sofinanciranje. Pri razvoju infrastrukture je potrebno upoštevati smernice UNESCO in držav partnerk glede vzdrževanja in gradnje infrastrukture znotraj gozdnih rezervatov in vplivnih območij (Coordination Office, 2020).

Strategija 2: Razviti širšo ponudbo aktivnosti in doživetij v regiji

Pomembnost	Aktivnost	Trajanje	Deležniki Krokar	Deležniki Snežnik
1	Večja pestrost rekreativnih aktivnosti in ponudnikov doživetij	Dolgotrajno	Občina Kočevje, Zavod Kočevsko	Občina Loška dolina, občina Il. Bistrica, RRA Zeleni Kras, LAS Snežnik - Nanos
2	Več nastanitvenih kapacitet	Dolgotrajno	Občina Kočevje, Občina Osilnica	Občina Loška dolina, Občina Il. Bistrica
3	Večja gastronomska ponudba v regiji	Dolgotrajno	Občina Kočevje, Občina Osilnica	Občina Loška dolina, Občina Il. Bistrica

Pri razvoju regije upravljalec lahko igra svetovalno vlogo, opozarja na potrebe, ki morajo biti upoštevane, da ne bo prišlo do vplivov na zavarovano območje. Vsi deležniki, ki igrajo vlogo pri regionalnem razvoju se morajo zavedati, da se status svetovne dediščine lahko odvzame, če varovanje dediščine ni primerno. Odvzem bi bil katastrofa in sramota za državo, kot je Slovenija, ki je v svetu znana kot zelena destinacija, prijazna naravi, in se kot taka tudi oglašuje. To vpliva tudi na razvoj in socialno-ekonomsko situacijo v regiji, zato je pomembno, da je razvoj naravnano trajnostno in ne škoduje zavarovanemu območju. Upravljalec, kot organ, ki se tega najbolj zaveda, mora sodelovati, opozarjati, in usmerjati deležnike, ki narekujejo razvoju regije. Glavni deležniki tu so občine, kot akterji v širšem prostoru, v neposrednem prostoru zavarovanega območja pa turistične agencije in lokalne skupnosti. Upravljalec mora imeti pregled nad vsemi deležniki in njihovimi aktivnostmi znotraj vplivnega območja, kot tudi širše. Aktivnosti mora oceniti in se po potrebi posvetovati z ostalimi strokovnimi službami in ministrstvi glede možnih vplivov na OUV (O.T2.2).

Strategija 3: Razviti spodbude za sodelovanje podjetij z upravljalcem

Partnerstva s podjetji in samostojnimi podjetniki, v povezavi z aktivnostjo 5, strategije 2, tematike 2 (pozivi za sodelovanje). Upravljalec razvije znamko, ki označuje trajnostni razvoj in prijaznost gozdu. Razvije konkretne kriterije, ki jih deležnik mora izpolniti, da pridobi to znamko. Kriterije se določi na podlagi izkušenj drugih projektov (npr. LIFE Dinalp Bear - znamka »Medvedu prijazno«). Možni kriteriji za sodelovanje so ponudba ekoloških trajnostnih izdelkov, uporaba trajnostnega transporta, finančna podpora naravovarstvenim prizadevanjem, trajnostno poslovanje. Upravljalec mora jasno določiti, kaj izraz »trajnost« določa.

Podjetja asociirana z znamko, imajo spodbudo, da nadaljujejo s svojim načinom poslovanja, znamka, ki označuje njihov odnos do narave pa pritegne tudi več strank, saj se čim več ljudi nagiba h kupovanju in uporabi okolju prijaznih izdelkov in storitev. S tem imajo podjetja tudi finančno spodbudo za trajnostni razvoj in sodelovanje z upravljalcem.

Ta strategija je mišljena kot dolgoročen cilj, ko bo vzpostavljen uradni upravljalec z upravljavskim načrtom, finančnimi sredstvi in ko bo v prostoru deloval dovolj časa, da bo lokalna skupnost seznanjena z njim. Natančnejši razvoj tovrstne strategije je smiselno, ko bodo uspešno postavljene in se izvajale druge prednostne strategije, ki bodo dodatno definirale in usmerile razvoj regij ter deležnikov in njihove vključenosti v prostor. Takrat se bodo tudi pokazale nove priložnosti, ideje, načrti in smeri za razvoj in sodelovanje podjetij z upravljalcem.

6.2.4. Tematika 4: Doprinos regionalnih deležnikov k boljši izkušnji za obiskovalce svetovne dediščine

6.2.4.1. Gozdni rezervat Pragozd Krokav

Strategija 1: Posodobljen promocijski material, ki ne vključuje slik iz pragozda

Aktivnosti:

- Razvoj skupnega standarda za primerne fotografije (skupaj z Zavodom Kočevsko kot glavnim turističnim ponudnikom, fotografskim društvom Grča in Ars Naturae - Petra Draškovič Pelc). Upravljalec pripravi okvirne standarde, ki se nanašajo na pravila obiska zavarovanega območja, deležnikom se jih na sestanku predstavi, oni podajo svoje mnenje in svoje predloge, skupaj se oblikuje dokument, kateremu sledimo vsi deležniki, ki se poslužujemo fotografij iz območja.
- Organizirati fotografe da posnamejo nove reklamne fotografije ob upoštevanju razvitega standarda. Kot spodbuda za sodelovanje se lahko ponudni simbolna nagrada, če se bo slike uporabljalo v reklamne namene, pa je za to odgovoren predvsem Zavod Kočevsko, ki pravice za uporabo najboljših slik lahko tudi odkupi.

Cilj je, da fotografije predstavljajo motive in območja, ki so ob upoštevanju pravil obiska dostopni vsem obiskovalcem. Trenutne fotografije so v marsikaterih primerih posnete tam, kjer je vstop nedovoljen z namenom ohranjanja izjemne univerzalne vrednosti. Tovrstne fotografije je tako potrebno umakniti iz uporabe za komercialne in promocijske namene.

Strategija 2: Izobraziti turistične vodiče o pomenu svetovne dediščine

Aktivnosti:

- Na območju Kočevske deluje kar nekaj turističnih vodičev, v okviru Zavoda Kočevsko, manjših turističnih organizacij ali kot samostojni podjetniki. Njihove aktivnosti se izvajajo tudi v vplivnem območju svetovne dediščine, zato je pomembno, da imajo ob temu primerno znanje. Izobraževanja o pomenu pragozdov, UNESCO oznake, zgodbi Pragozda Krokar, zgodovini bukovih gozdov in pravilih obnašanja lahko organiziramo s pomočjo Zavoda Kočevsko in ostalih turističnih ponudnikov. Vsebino pripravi upravljalec, poudariti je treba zakaj imamo na območju svetovno dediščino in kako s svojimi aktivnostmi postopati v prihodnje, da se jo ohrani še naprej.

Strategija 3: Izboljšati možnosti obiska za obiskovalce

Aktivnosti:

- Za boljšo izkušnjo obiska vplivnega območja je potrebna izgradnja nujne infrastrukture. Ta vključuje parkirišča, stranišča, označbe poti. Finance za to lahko zagotovijo občine, upravljalec, ministrstva in drugi morebitni zainteresirani partnerji. Najpomembnejši pa so evropski projekti, kjer se preko različnih mehanizmov in skladov, lahko upravljalec prijavi na razpis za sofinanciranje.
- Kot omenjeno v prejšnjem poglavju, je potrebna ustanova centra za obiskovalce, kjer se bo obiskovalce informiralo in usmerjalo po območju. Poleg že obstoječe turistične infrastrukture, bi ta center za obiskovalce služil predvsem kot vstopna točka za naravne zanimivosti v regiji, s poudarkom na bukovih gozdovih. Občina Kočevje ali državne/zasebne inštitucije lahko prispevajo finančna sredstva za ureditev centra za obiskovalce v Kočevski Reki.
- Za gibalno ovirane osebe in osebe, ki ne želijo obiskati vplivnega območja osebno, se razvije interaktivna ponudba o pragozdu, ki bo na voljo v centru za obiskovalce. Interaktivna ponudba lahko vključuje več načinov za doživljanje zavarovanih območij, med drugim tudi nove multimedijske tehnologije, kot je virtualna realnost. Tovrstna doživetja že razvija Zavod Kočevsko, zato je sodelovanje z njimi ključno.
- Kot omenjeno v prejšnjem poglavju obstaja potencial za trajnostni razvoj regije. To vključuje tudi dodatne turistične ponudbe izven območja rezervata. Želja upravljalca naj bi bila, da se čim več turističnega prometa preusmeri izven vplivnega območja v druge točke po regiji. Vizija je, da UNESCO oznaka obiskovalce privabi v regijo, zadrži pa jih pestra ponudba ostalih turističnih zanimivosti in doživetij. Pomembno je sodelovanje z Občino Kočevje, Občino Osilnica, Zavodom Kočevsko in ostalimi turističnimi ponudniki in deležniki, ki izvajajo aktivnosti v vplivnem območju.

6.2.4.2. Gozdni rezervat Snežnik

Strategija 1: Razvoj marketinške in turistične strategije območja

Aktivnosti:

- Sodelovanje s turističnimi ponudniki, organizacija delovnih skupin za pripravo strategije, tudi vključevanje občin (Občina Ilirska Bistrica, Občina Loška dolina, RRA Zeleni Kras, ostali turistični ponudniki)
- Oblikovanje in podpis pogodbe, s katero bi se turistični ponudniki zavezali k pravilnem izvajanju svoje turistične ponudbe. S tem bi se upravljalec zavaroval proti vodenju obiskovalcev izven uhojenih planinskih poti.
- Izdelava promocijskega materiala za celotno območje povezano z UNESCO vpisom, brez poudarka na gozdnem rezervatu. Oblikovana s strani upravjalca ter ZGS kot strokovne inštitucije. Financiranje s strani upravjalca ter občin.

Strategija 2: Izobraziti turistične vodiče o pomenu svetovne dediščine

Aktivnosti:

- Izobraževanja o pomenu pragozdov, UNESCO oznake, zgodbi Snežnika, pravilih obnašanja (vsi turistični ponudniki)

Na območju Snežnika deluje kar nekaj turističnih vodičev, v okviru večjih kot manjših turističnih organizacij ali kot samostojni podjetniki. Njihove aktivnosti se izvajajo tudi v zavarovanem območju svetovne dediščine, zato je pomembno, da imajo ob temu primerno znanje. Izobraževanja o pomenu pragozdov, UNESCO oznake, zgodbi Snežnika, zgodovini bukovih gozdov in pravilih obnašanja lahko organiziramo s pomočjo RRA Kras in ostalih turističnih ponudnikov. Vsebinsko pripravi upravljalec, poudariti je treba zakaj imamo na območju svetovno dediščino in kako s svojimi aktivnostmi postopati v prihodnje, da se jo ohrani še naprej. Še posebej pomembno je z izobraževanji poudariti odgovornost, ki jo za ohranjanje dediščine nosijo turistični ponudniki. Nekateri ponudniki so v preteklosti že kršili pravila varstvenega režima, če izobraževanja ne bodo uspešna in se bodo kršitve dogajale tudi v prihodnje je treba poudariti, da se bo konflikte reševalo s tršimi metodami, ki vključujejo tudi kazenski pregon.

Strategija 3: Izboljšati možnosti obiska za obiskovalce

Aktivnosti:

- Izgradnja nujne infrastrukture na širšem območju: označbe gozdnih cest (Občina Ilirska Bistrica, Občina Loška dolina)

Trenutne oznake do vstopnih točk so pomanjkljive, zato bi jih bilo treba posodobiti. K temu lahko prispevajo občine, kot tudi planinska društva. Glede na to, da je želja projektne ekipe, da se na Snežniku obisk ne povečuje, ter da se čim bolj omeji število obiskovalcev, je potrebno imeti v mislih, da boljše oznake do vstopnih točk lahko vodijo v povišan obisk, kar si ne želimo.

- Izboljšati kolesarske poti za obisk območja (Občina Ilirska Bistrica, Občina Loška dolina)

Tudi ta ukrep bo lahko vodil v povišan obisk območja in večjo možnost za škodo v zavarovanem območju.

- Definiranje območij za usmerjanje obiskovalcev izven rezervata (Turistični ponudniki in občine)
- Center za obiskovalce (občini prispevata finančna sredstva - dober primer je Mašun, kjer je obnovljena gozdna hiša s poudarkom na velikih zvereh - projekt Carnivora Dinarica)
- Ureditev učne poti na Sviščakih (pot že obstaja, vendar je v slabem stanju in potrebna obnove) s poudarkom na UNESCO bukovich gozdovih, tako da je predstavljen celotni rezervat, njegove posebnosti in zanimivosti, hkrati pa so podani tudi razlogi, zakaj je vstop na določena območja prepovedan.

6.2.5. Tematika 4: Doprinos regionalnih deležnikov k vodenju obiskovalcev v skladu z varstvenimi ukrepi v in okoli območja svetovne dediščine

Pri usmerjanju obiska je najbolj učinkovit ukrep zagotavljanje vodenih obiskov, preko usposobljenih vodičev, ki zagotovijo, da obisk v območju svetovne dediščine poteka na nemoteč in korekten način. Pri temu igrajo vlogo predvsem turistični ponudniki in ostali deležniki, ki za lastne aktivnosti organizirajo izlete v območju (planinska društva, fotografska društva, taborniki, skavti).

Strategija 1: Promocija vodenih izletov

Aktivnost	Trajanje	Deležniki Krokar	Deležniki Snežnik
Oglaševanje vodenih izletov kot superiorne izkušnje za obiskovalce	Dolgotrajno	Zavod Kočevsko	RRA Zeleni Kras, TIC Lož, TIC Il. Bistrica

Izlet s turističnim vodičem lažje zagotovi pravilen način obiska in obnašanja v vplivnem območju, zato je pomembno da oglašujemo vodene izlete kot superiorne samostojnim izletom. Ta strategija cilja predvsem na tuje obiskovalce in obiskovalce iz drugih slovenskih regij, saj lokalni izletniki večinoma niso pripravljeni plačati za vodenje po lokalnem okolju. Lokalni vodiči so pogosto osebe, ki imajo v prostoru osebno zgodovino ter lahko predstavijo različne zgodbe, anekdote in informacije, ki niso na voljo v brošurah, informacijskih tablah in uradnih informacijah. Takšno praktično znanje je velikega pomena za poživitev izkušnje obiskovalcev in obisku doda učinek pristnosti. Glavni deležniki pri tej aktivnosti so večje turistične organizacije v regiji, saj imajo na voljo vodiče, načeloma pa tudi razvito oglaševalsko strategijo in finance, namenjene temu.

Strategija 2: Definiranje načina uporabe gozdnih naravoslovnih poti

Pomembnost	Aktivnost	Trajanje	Deležniki Krokar	Deležniki Snežnik
1	Priprava dokumenta o načinu uporabe poti v okolici svetovne dediščine,	Enkratno	Zavod Kočevsko	RRA Zeleni Kras, TIC Lož, TIC Il. Bistrica

Da pri dejavnostih deležnikov v vplivnem območju ne bi prihajalo do nejasnosti in kršitev varstvenega režima, je potrebno vsem deležnikom, ki delujejo v območju, predstaviti dokument, ki jasno opredeljuje način uporabe gozdnih poti v vplivnem območju, povzet po aktualni zakonodaji. Dokument se deležnikom predstavi na sestanku lokalnih akcijskih skupin ali pa individualno vsakemu deležniku posebej. Upravljalca se prepriča, da deležnik razume način uporabe prostora ter se z njim strinja in potrjuje, da načina uporabe ne bo kršil. Upravljalca in deležniki se lahko dogovorijo za neformalni podpis izjave, ki bi vse podpisane »moralno zavezoval« k upoštevanju pravil o uporabi poti. Pri pripravi dokumenta o načinu uporabe poti lahko sodelujejo turistični zavodi, kot največji potencialni uporabniki prostora. S tem se tudi izognemo morebitnim nesoglasjem ob predstavitvi dokumenta.

Strategija 3: Definiranje vstopnih točk za obisk svetovne dediščine

Aktivnost	Trajanje	Deležniki Krokav	Deležniki Snežnik
Sporazum o vstopnih točkah za vodene ogledne, na podlagi obstoječe in načrtovane infrastrukture in zagotavljanja čim manjšega vpliva na območje	Enkratno	Vsi deležniki, ki aktivno delujejo v okolici rezervata	Vsi deležniki, ki aktivno delujejo v okolici rezervata

Z deležniki upravljalca oblikuje načrt o vstopnih točkah za vodene ogledne in možnosti različnih verzij poti. S tem se zagotovi, da ogledni potekajo po vnaprej določenih smernicah in zmanjša možnost kršitev. Vstopne točke za vodene ogledne so oblikovane na podlagi obstoječe in načrtovane infrastrukture ter v sodelovanju s turističnimi zavodi in vodiči. Poleg zagotavljanja čim manjšega vpliva na območje to zagotovi tudi čim boljše izkušnje za obiskovalce. Za to aktivnost so potrebni vsi deležniki, ki aktivno delujejo v okolici rezervata, ne le turistične agencije. Najbolj pomembni pa so tisti, ki so najpogosteje prisotni v območju, kar vključuje največje turistične agencije in posamezne vodiče vodenih turističnih aktivnosti.

Pomembno je, da se z vstopnimi točkami ter verzijami poti, po končni določitvi, seznanijo tudi ostale deležnike ter tovrstne informacije vključijo v brošure, predstavitve, informacijske table ter ostalo turistično-informacijsko infrastrukturo.

Strategija 4: Monitoring obiska

Deležniki iz terena poročajo upravljalcu območja o številu obiskovalcev na območju. Poleg njihovih uradnih števil iz vodenih ogledov, poročajo tudi o kršitvah varstvenega režima, ki jih opazijo na terenu.

Monitoring obiska in števila obiskovalcev ima izjemno pomembno vlogo pri ocenjevanju vpliva obiskovalcev na spremembe, ki se odvijajo v gozdnem rezervatu in njegovi okolici. Večji kot je obisk tovrstnih območij, večji je posledično tudi okoljski pritisk na le-te. To pomeni več svetlobnega in zvočnega onesnaževanja, več odpadkov in emisij, več infrastrukturnih posegov in pogostejša obnova infrastrukture. Vse to se lahko odraža na stanju flore in favne v gozdnem rezervatu in njegovi okolici. Z monitoringom obiska ter ocenjevanjem sprememb v naravi lahko pripravimo realnejše scenarije glede kritičnih količin obiska ter ocenimo kje in v kolikšni meri bi povečan obisk vplival na sam gozdni rezervat in njegovo okolico.

Na podlagi rezultatov monitoringa obiska, lahko nato upravljalca postavlja različne strategije in izvaja ukrepe, ki prispevajo k vzdrževanju ekološkega stanja gozdnih rezervatov in preprečevanju negativnih posledic vplivov obiskovalcev. Ti ukrepi lahko zajemajo vse od prostorske do časovne razporeditve obiskov:

- Več različnih vstopnih točk in poti;
- omejitve števila obiskovalcev na posamezen ogled;
- omejitve dnevnih/mesečnih ogledov;
- določitev obdobja mirovanja, kjer ogledi niso možni, da ima narava čas za regeneracijo;
- omejitev aktivnosti in časovno obdobje izvedbe le-teh,
- in drugi.

Pomembnost	Aktivnost	Trajanje	Deležniki Krok	Deležniki Snežnik
1	Vzpostavitev kontaktnih oseb med upravljalcem in deležniki	Enkratno	Vsi deležniki, ki aktivno delujejo v okolici rezervata	Vsi deležniki, ki aktivno delujejo v okolici rezervata
2	Upravljalca aktivno in redno prosi deležnike za podatke o obiskovalcih	Dolgotrajno	Vsi deležniki, ki aktivno delujejo v okolici rezervata	Vsi deležniki, ki aktivno delujejo v okolici rezervata

Upravljalca v svoji ekipi določi osebo, ki je odgovorna za kontakt med deležniki in upravljalcem. Kontaktni osebi deležniki posredujejo informacije o obisku vplivnega območja in števila obiskovalcev, ki jih deležnik tja vodi. Poleg tega upravljalca sam skrbi za digitalni sistem štetja obiska na določenih točkah označenih poti. S tem upravljalca dobi večji pregled nad številom obiskovalcev v vplivnem območju, na podlagi teh podatkov lahko primerno reagira pri vzdrževanju poti, usmerjanju obiska, infrastrukturi... Poleg digitalnega štetja obiska je pomembno, da se izvaja tudi fizično štetje (npr. preko prodanih vstopnic, ogledov, deležniki sami sporočajo število oseb, ki vstopi v območje, se beleži na podlagi podpisov v knjige, itd.), saj se na takšen način lahko preverja tudi kateri deležnik (npr. posamezno turistično društvo, zavod, vodič) ali pa dejavnost ima kakšen vpliv na okolje. Vzporedno digitalno in fizično štetje pa tudi samo sebi nudi kontrolo in preprečuje popolni izpad podatkov v primeru, da kateri način zataji.

Kontaktna oseba aktivno skrbi za redni stik med deležniki in upravljalcem in jih prosi za podatke o obiskovalcih. Poleg tega lahko deležniki na kontaktno osebo naslavljajo vprašanja, ki jih imajo v zvezi

z vodenimi obiski, varstvenim režimom in ostalimi stvarmi. V to aktivnost morajo biti vključeni vsi deležniki, ki aktivno delujejo v okolici rezervata.

Strategija 5: Sankcije za kršitelje

Aktivnost	Trajanje	Deležniki Krokav	Deležniki Snežnik
Sodelovanje z občinsko redarsko službo	Dolgotrajno	Občina Kočevje	Občina Ilirska Bistrica, Občina Loška dolina

Določene osebe bodo kršile pravila obiska in škodovala vrednosti naravne dediščine, ne glede na izobraževanje, opozorila in strategije usmerjanja. V ta namen ima upravljalec možnost sodelovanja z državno gozdarsko in okoljsko inšpekcijsko službo, ki lahko na terenu izvaja nadzor in kaznuje kršitelje, na regionalnem nivoju pa lahko sodeluje z občinsko redarsko službo. Sodelovanje z redarsko službo je odvisno od sodelovanja z občinami, zato so občine glavni deležniki za to aktivnost. Pred tem je priporočljivo tudi sodelavce redarske službe izobraziti o varstvenem režimu, načinu varovanja in pomenu svetovne dediščine. Občinska redarska služba, državna gozdarska in okoljska inšpekcijska služba in upravljalec imajo tako pomembno vlogo pri varovanju gozdnih rezervatov. Pri tem je poleg sankcioniranja pomembno tudi izobraževanje - da se kršitelju ponovno predstavi pravila obnašanja v gozdnih rezervatih - to lahko zajema brošuro, kjer so predstavljena pravila obnašanja, ukrepi, posledice, itd.

6.2.6. Tematika 6: Komunikacija in prenos znanja med deležniki svetovne dediščine v lokalnem in mednarodnem okolju

Eden glavnih razlogov za nastanek konfliktov med deležniki je slaba komunikacija. Izziv svetovne dediščine bukovih gozdov je ta, da že obstajajo odločitve in restrikcije mednarodnih teles (UNESCO, IUCN, JMC), katere moramo spoštovati vsi deležniki v prostoru. Pogosto pa te restrikcije niso dobro predstavljene vsem deležnikom, zato nastanejo konflikti (O.T2.1). Zato je potrebna dobra komunikacijska strategija.

Do konfliktov pogosto prihaja tudi, ker določeni deležniki/skupine deležnikov ne želijo upoštevati veljavne zakonodaje in pravil obnašanja v gozdnih rezervatih. Deležniki, ki pravila kljub opozorilom, še naprej kršijo, so tako pogosto podvrženi nadaljnjim sankcijam (kazni). Konflikt med upravljalcem in deležniki se tako le še povečuje. Kljub temu, da se načrtovalci te strategije zavedamo, da v nekaterih primerih prihaja do resničnega šuma v komunikaciji in nepoznavanja pravil, pa je žal večina konfliktov posledica tega, da določeni deležniki pravil kljub pozivom ne želijo upoštevati.

Zaradi tega je pomembno, da se ukrepi in strategije usmerijo tudi v preprečevanje tovrstnih konfliktov ter izboljšanje komunikacije in prenosa znanja med upravljalcem in regionalnimi deležniki.

6.2.6.1. Komunikacija in prenos znanja med upravljalcem in regionalnimi deležniki

V nadaljevanju predstavljamo nekaj predlogov, kako lahko upravljalec izboljša komunikacijo in prenos znanja v odnosu z regionalnimi deležniki:

- Oblikovanje strokovne delovne skupine glavnih državnih in regionalnih deležnikov za različna področja (npr. turizem in rekreacija, izobraževanje,...), ki bo delovala kot svetovalno telo upravljalcu (D.T2.1.2)
- Priprava povzetka ključnih upravljavskih dokumentov (WH konvencija, Smernice za implementacijo WH konvencije (Operational Guidelines for the Implementation of the WH Convention), IUCN evaluacije, odločitve WH komiteja, JMC smernice, državna zakonodaja) (O.T2.1)
- Razdelitev in javna objava povzetkov vsem relevantnim deležnikom
- Organizacija delovnih skupin za lažje sodelovanje in reševanje konfliktov med deležniki, kot tudi lažje vključevanje deležnikov v upravljavski proces
- Redni sestanki med upravljalcem, občinami in ostalimi glavnimi deležniki, ki narekujejo razvoj regije (npr. turistične agencije)
- Letne konference za mreženje med deležniki (občine in upravljalec kot organizator)
- Javna predstavitev upravljavskega načrta
- Letna javna delavnica za zbiranje predlogov zainteresirane javnosti za upravljavski načrt (D.T2.1.2)
- Delavnice in predavanja na temo izobraževanja o tematikah svetovne dediščine, bukovih gozdov, gozdnih rezervatov
- Vzpostavitev kontakta, kamor deležniki lahko naslavljajo vprašanja izven sestankov in dogodkov
- Vzpostavitev spletne baze z vsemi javno dostopnimi informacijami in dokumenti

6.2.6.2. Prenos znanja deležnikov v evropskem okolju svetovne dediščine bukovih gozdov

- Povezovanje deležnikov na mednarodnem nivoju, s pomočjo upravljavcev območij
- Povezovanje upravljalcev UNESCO svetovne dediščine bukovih gozdov na mednarodnem nivoju
- Predstavitve dela, izzivov, težav, rešitev, mreženje in izmenjava izkušenj
- Spletne konference, terenski obiski, strokovne izmenjave

7. Implementacija strategij

Strategije, opisane v prejšnjem poglavju, se bo deležnikom predstavilo na različne načine. Pomembno je predvsem aktivno sodelovanje preko sestankov, izobraževanj, predavanj in različnih delavnic. Za deležnike je potrebno ustvariti prostor, kjer se počutijo zaželeni in čutijo, da lahko tudi sami prispevajo k razvoju strategij za upravljanje z zavarovanim območjem. Deležniki, ki se aktivno vključijo v različne aktivnosti, so pogosto bolj dovzetni za različne ukrepe. V ta namen smo že oblikovali lokalno akcijsko skupino za turizem in rekreacijo, s ciljem, da se aktivni deležniki na tem področju povežejo, ohranjajo stike med seboj, na sestankih razpravljajo o svojih željah in skrbah. S konstruktivno kritiko ukrepov in predlogi izboljšav s področja turizma in rekreacije ter aktivnim sodelovanjem z upravljalcem, lahko tako aktivno prispevajo k izboljšanju kvalitete aktivnosti, ki se izvajajo v gozdnih rezervatih in njihovi okolici ter tako pozitivno vplivajo na le-te. Kot skupina lahko lažje predstavijo svoja stališča, akcijska skupina pa jim omogoča tudi bolj organiziran stik z upravljalcem in lažje ohranjanje odnosov z njim, hkrati pa lahko upravljalcu prenašajo tudi mnenja in predloge ostalih deležnikov, ki delujejo na področju turizma in rekreacije, sami pa niso aktivno vključeni v tovrstno lokalno akcijsko skupino.

Glede na to, da uradno upravljalca še ni določen, in projektna ekipa in ZGS trenutno delujeta le kot »de facto« upravljalca, je težko pisati o specifičnih implementacijskih mehanizmih. Ti bodo odvisni od upravljalškega načrta, ki bo razvit in implementiran po določitvi upravljalca.

Izpostavimo lahko, da je pomembno, za ohranitev OUV pravzaprav nujno, da vsi deležniki v prostoru med seboj aktivno sodelujejo, izmenjujejo mnenja, razpravljajo o svojih vizijah v prostoru in najdejo kompromis, katerega se bodo držali vsi. Ohranjanje OUV je glavna naloga upravljalca, ostali deležniki pa imajo lahko različne vizije gospodarskega razvoja ali varstva narave. Zaradi tega je potrebno pri iskanju kompromisa vedno imeti v mislih, da le-tega ne moremo sprejemati v primeru, da to pomeni tveganje za OUV. Pomembno je vzgojiti prepričanje, da je trajnostni gospodarski razvoj odvisen od ohranjanja OUV svetovne naravne dediščine in ohranjanja neokrnjenosti ostale naravne in kulturne dediščine v regionalnem prostoru. Le trajnostni gospodarski razvoj je na dolgi rok zdrav za regijo ter ljudi in okolje v njej. Turistični, gospodarski in ekonomski razvoj območja se lahko ravno tako doseže preko trajnostnih ukrepov, ki sicer na kratek rok pogosto prinašajo manjše osebne finančne koristi ter več vloženega časa in energije, na dolgi rok pa nudijo bolj kvalitetno okolje, možnosti za razvoj ter vzdržnostni način življenja ne le nam, našim otrokom in obiskovalcem, ampak vsem prihodnjim generacijam. Trajnostna obravnava zavarovanih območij, vplivnih območij in ostalih delov regije in sprememba v mišljenju lokalnih deležnikov v smeri, da največja možna ekonomska korist od prostora ne sme biti prioriteta, sta dva pomembna koraka, ki aktivno prispevata k razvoju lokalnih deležnikov, transformaciji njihove ponudbe ter varovanju gozdnih rezervatov.

8. Viri

Coordination Office. (2020). Management of the property and buffer zone zonation. E.C.O. Institute of Ecology, Klagenfurt. 30 p.

D.T1.1.2. (2020). Compiled workshop reports - participatory situation analysis. BEECHPOWER Interreg CE project. 33 p.

D.T1.2.1. (2020). Workshop report - participatory strategy development. BEECHPOWER Interreg CE project. 28 p.

D.T2.1.1. (2020). Participatory vulnerability & risk assessment in buffer zones. BEECHPOWER Interreg CE project. 26 p.

D.T2.1.2. (2020). Guideline for stakeholder involvement and a related communication strategy. BEECHPOWER Interreg CE project. 49 p.

D.T2.2.2. (2020). Workshop on visitor information and World Heritage knowledge transfer. BEECHPOWER Interreg CE project. 8 p.

D.T3.2.1. (2020). Regional study on needs, potential and requirements for good management. BEECHPOWER Interreg CE project. 21 p.

IUCN. (2018). Tourism and visitor management in protected areas: Guidelines for sustainability. Leung Y.-F., Spenceley A., Hvenegaard G., Buckley R. (eds.). IUCN, Gland, Switzerland. 120 p.

O.T2.1. (2020). Strategy for the active involvement of stakeholders in wh beech forest buffer zone management. BEECHPOWER Interreg CE project. 69 p.

O.T2.2. (2020). Strategy for conflict management in buffer zones of WH beech forests. BEECHPOWER Interreg CE project. 46 p.

UNESCO. (2018). Managing natural World Heritage. Stolton S., Dudley N., Shadie P. (eds.). UNESCO, Paris. 101 p.

UNESCO. (2019). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. UNESCO World Heritage Centre, Paris. 177 p.

9. Priloge

9.1. Uredba o varovalnih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom

UREDBA O VAROVALNIH GOZDOVIH IN GOZDOVIH S POSEBNIM NAMENOM

(neuradno prečiščeno besedilo št. 6)

1. člen

(vsebina)

Ta uredba določa varovalne gozdove in gozdove s posebnim namenom z izjemno poudarjeno raziskovalno funkcijo, režim gospodarjenja s temi gozdovi, izvajalca tega režima in zavezanca za zagotovitev sredstev za stroške, ki nastajajo zaradi posebnega režima gospodarjenja.

2. člen

(varovalni gozdovi in gozdni rezervati)

(1) Varovalni gozdovi so gozdovi, ki varujejo zemljišča usadov, izpiranja in krušenja, gozdovi na strmih obronkih ali bregovih voda, gozdovi, ki so izpostavljeni močnemu vetru, gozdovi, ki v hudourniških območjih zadržujejo prenatlo odtekanje vode in zato varujejo zemljišča pred erozijo in plazovi, gozdni pasovi, ki varujejo gozdove in zemljišča pred vetrom, vodo, zameti in plazovi, gozdovi v kmetijski in primestni krajini z izjemno poudarjeno funkcijo ohranjanja biotske raznovrstnosti ter gozdovi na zgornji meji gozdne vegetacije.

(2) Gozdovi s posebnim namenom z izjemno poudarjeno raziskovalno funkcijo so gozdni rezervati. To so gozdovi, ki so zaradi svoje razvojne faze in doseganja razvoja izjemno pomembni za raziskovanje, proučevanje in spremljanje naravnega razvoja gozdov, biotske raznovrstnosti in varstva naravnih vrednot ter kulturne dediščine.

3. člen

(opredelitev varovalnih gozdov in gozdnih rezervatov)

(1) Varovalni gozdovi in gozdni rezervati se določijo po oddelkih oziroma odsekih gozdnogospodarskih enot, gozdnogospodarskih območij.

(2) Varovalni gozdovi so določeni v prilogi 1, ki je sestavni del te uredbe.

(3) Gozdni rezervati so določeni v prilogi 2, ki je sestavni del te uredbe, pri čemer so gozdni rezervati s strogim varstvenim režimom označeni s številko 1, gozdni rezervati z blažjim varstvenim režimom s številko 2.

4. člen

(kartografska določitev varovalnih gozdov in gozdnih rezervatov)

(1) Meje varovalnih gozdov in gozdnih rezervatov oziroma njihove lege v prostoru so določene z oddelki oziroma odseki varovalnih gozdov in gozdnih rezervatov in z mejami gozdov znotraj oddelkov oziroma odsekov v merilu 1 : 5000. Zapis meja se hrani v digitalni obliki kot sloj geografskega informacijskega sistema. Zapis meja v digitalni obliki se hrani na ministrstvu, pristojnem za gozdarstvo (v nadaljnjem besedilu: Ministrstvo), in na območnih enotah Zavoda za gozdove Slovenije (v nadaljnjem besedilu: Zavod) ter je dostopen na svetovnem spletu na Javnem pregledovalniku grafičnih podatkov Ministrstva.

(2) Za potrebe izvajanja ukrepov varstva varovalnih gozdov in gozdnih rezervatov ter priprave prostorskih aktov se pridobijo podatki o meji varovalnih gozdov in gozdnih rezervatov tako, da se sloj

geografskega informacijskega sistema v merilu 1 : 5000 iz prejšnjega odstavka prekrije z digitalnim katastrskim načrtom. Prekrivanje podatkov in seznam parcel, ki ležijo na posameznem območju, pripravi Zavod na zahtevo stranke. Stroške priprave podatkov krije stranka, razen upravnih enot in občin, za katere so ti podatki brezplačni. Pri presoji upoštevanja varovalnih gozdov in gozdnih rezervatov v prostorskih aktih in pri posegih v gozdove se upoštevajo tudi dopustna odstopanja, ki so posledica položajne natančnosti digitalnega katastrskega načrta, kar ugotovi Zavod.

5. člen

(režim gospodarjenja z varovalnimi gozdovi)

Pri gospodarjenju z varovalnimi gozdovi mora Zavod zagotavljati:

- pravočasno obnovo oziroma posek prestarelega drevja,
- malo površinsko izvajanje sečenj,
- puščanje primerno visokih panjev pri poseku drevja na plazovitih območjih in območjih, kjer je nevarnost snežnih plazov,
- načine spravlja in uporabo pravih sredstev, kot je določeno z gozdnogospodarskim načrtom gozdnogospodarske enote,
- sanacijo poškodovanih tal zaradi preprečevanja erozije,
- odstranjevanje drevja iz hudourniških strug,
- pravočasno izvedbo vseh gozdno gojitvenih del, ki zagotavljajo ohranitev in stabilizacijo varovalne vloge gozda in
- rabo biološko razgradljivih olj pri delu s stroji in napravami.

6. člen

(delitev gozdnih rezervatov)

Gozdni rezervati se glede na režim gospodarjenja delijo na gozdne rezervate s strogim varstvenim režimom in gozdne rezervate z blažjim varstvenim režimom.

7. člen

(gozdni rezervat s strogim varstvenim režimom)

(1) V gozdnih rezervatih s strogim varstvenim režimom so prepovedane vse gospodarske, rekreacijske, raziskovalne in druge dejavnosti, ki bi lahko kakorkoli spremenile obstoječe naravno stanje in vplivale na nemoten naravni razvoj v prihodnosti.

(2) Ne glede na prepovedi iz prejšnjega odstavka je v gozdnih rezervatih s strogim varstvenim režimom dovoljeno opravljati naloge javne gozdarske službe, javne službe ohranjanja narave in nadzorstvene naloge lovstva ter gozdarstva.

(3) Ne glede na prepovedi iz prvega odstavka tega člena lahko Ministrstvo na podlagi vloge znanstveno-raziskovalnih ali izobraževalnih organizacij dovoli opravljanje posameznih raziskovalnih ali izobraževalnih nalog potem, ko si pridobi mnenje Zavoda in Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave. V dovoljenju se navedejo tudi pogoji za opravljanje teh nalog.

(4) Okrog gozdnega rezervata s strogim varstvenim režimom se lahko v soglasju z lastnikom gozda ob gozdnem rezervatu določi varstveni pas, ki ne sme biti ožji od ene sestojne višine. V njem se lahko izvajajo samo sanitarne sečnje. Če vodi ob gozdnem rezervatu ali skozenj gozdna prometnica, gozdna učna pot, planinska pot, ali druga pot v javni rabi, je dovoljeno posekati drevesa, ki neposredno ogrožajo promet in gibanje ljudi.

(5) Posek dreves iz prejšnjega odstavka se lahko opravi na podlagi soglasja Zavoda.

8. člen

(gozdni rezervat z blažjim varstvenim režimom)

- (1)) V gozdnih rezervatih z blažjim varstvenim režimom velja varstveni režim iz prejšnjega člena.
- (2) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka je dovoljen ogled rezervata po gozdni učni poti ob spremstvu lastnika gozda ali delavca javne gozdarske službe oziroma uporaba poti v javni rabi, ki vodi skozi rezervat.
- (3) Zaradi zagotavljanja poučne in turistične funkcije v gozdnem rezervatu z blažjim varstvenim režimom Ministrstvo dovoli vzdrževanje obstoječih poti v javni rabi, informativnih tabel, ki so določene v načrtih za gospodarjenje z gozdovi ter vzdrževanje objektov kulturne dediščine pod pogojem, da dela ne bodo povzročila škodljive spremembe obstoječega naravnega stanja in vplivala škodljivo na nemoten naravni razvoj v prihodnosti. Izdelavo nove učne poti se dovoli le z dovoljenjem Ministrstva.
- (4) Okrog gozdnega rezervata z blažjim varstvenim režimom se lahko v soglasju z lastnikom gozda ob gozdnem rezervatu določi varstveni pas, ki ne sme biti ožji od ene sestoje višine.

9. člen

(posegi v varovalne gozdove)

- (1) Posegi, ki niso povezani z gospodarjenjem z varovalnimi gozdovi in ne bodo bistveno negativno vplivali na funkcije gozdov, zaradi katerih je bil gozd razglašen za varovalni gozd, se lahko izvajajo na podlagi predhodno pridobljenega dovoljenja, ki ga izda Ministrstvo.
- (2) V dovoljenju iz prejšnjega odstavka se določijo pogoji za izvedbo posega na podlagi presoje vpliva posega na varovalni gozd, ki jo opravi Zavod.

10. člen

(izvajanje režima gospodarjenja)

Zavod mora zagotoviti izvedbo del, ki so zaradi izvajanja režima gospodarjenja z varovalnimi gozdovi in z gozdnimi rezervati določena v načrtih za gospodarjenje z gozdovi.

11. člen

(označitev območij varovalnih gozdov in gozdnih rezervatov)

- (1) Meje gozdnih rezervatov se v naravi označijo na deblih stoječega drevja ali na vraščenih skalah 170 cm od tal z dvojno vodoravno modro črto ter z opozorilnimi tablami. Rezervati se lahko opremijo z informacijskimi tablami.
- (2) Na območjih, ki so varovani po predpisih o ohranjanju narave, se pri označevanju upošteva predpis, ki ureja označevanje varovanih območij.

12. člen

(spremljanje stanja varovalnih gozdov in gozdnih rezervatov)

Spremljanje stanja varovalnih gozdov in gozdnih rezervatov izvaja Zavod v sodelovanju z izvajalci javnih služb s področja varstva okolja in znanstveno-raziskovalnimi ter izobraževalnimi organizacijami.

13. člen

(zagotovitev sredstev)

- (1) Sredstva za stroške, ki so potrebni za izvedbo del, ki se morajo izvesti, in sredstva za povečanje stroškov gospodarjenja, ki nastanejo zaradi režima gospodarjenja v varovalnih gozdovih, določenega

s to uredbo, ter sredstva za izplačilo odškodnin zaradi omejevanja uživanja lastnine v gozdnih rezervatih, se na podlagi te uredbe zagotavljajo v proračunu Republike Slovenije.

(2) Izplačilo lastniku gozda oziroma izvajalcu režima gospodarjenja se izvede na podlagi prevzema in obračuna del, opravljenih na podlagi predpisov, ki urejajo financiranje in sofinanciranje vlaganj v gozdove.

9.2. Izjemna univerzalna vrednost

Povzeto po Operational Guidelines for the implementation of the World Heritage Convention (UNESCO, 2019). Izvirno besedilo je v angleščini, pod njim pa še slovenski prevod projektne ekipe.

“Outstanding Universal Value

49. Outstanding Universal Value means cultural and/or natural significance which is so exceptional as to transcend national boundaries and to be of common importance for present and future generations of all humanity. As such, the permanent protection of this heritage is of the highest importance to the international community as a whole. The Committee defines the criteria for the inscription of properties on the World Heritage List.

50. States Parties are invited to submit nominations of properties of cultural and/or natural value considered to be of “Outstanding Universal Value” for inscription on the World Heritage List.

51. At the time of inscription of a property on the World Heritage List, the Committee adopts a Statement of Outstanding Universal Value (see paragraph 154) which will be the key reference for the future effective protection and management of the property.

52. The Convention is not intended to ensure the protection of all properties of great interest, importance or value, but only for a select list of the most outstanding of these from an international viewpoint. It is not to be assumed that a property of national and/or regional importance will automatically be inscribed on the World Heritage List.

53. Nominations presented to the Committee shall demonstrate the full commitment of the State Party to preserve the heritage concerned, within its means. Such commitment shall take the form of appropriate policy, legal, scientific, technical, administrative and financial measures adopted and proposed to protect the property and its Outstanding Universal Value.”

“Izjemna univerzalna vrednost

49. Izjemna univerzalna vrednost pomeni dediščino kulturnega in/ali naravnega pomena, ki je tako izjemna, da presega državne meje in je splošno pomembna za sedanje in prihodnje generacije vsega človeštva. Zato je trajno varovanje takšne dediščine najvišjega pomena za celotno mednarodno skupnost. S strani komiteja so oblikovani kriteriji za vpis na seznam svetovne dediščine.

50. Države članice so vabljene, da oddajo nominacije za dediščine kulturnega in/ali naravnega pomena, za katere menijo, da imajo “izjemno univerzalno vrednost”.

51. Ob vpisu na seznam svetovne dediščine, komite izda Izjavo o izjemni univerzalni vrednosti (več v členu 154), ki tvori osnovo za nadaljnjo ustrezno varovanje in upravljanje z dediščino.

52. Konvencija za svetovne dediščine ni namenjena varovanju vseh območjih, ki nosijo veliko zanimanje, pomembnost ali vrednost, temveč le varovanju najbolj izjemnih izbranih območij iz mednarodnega vidika. Napačno je sklepati, da bo vsako območje državnega ali regionalnega pomena avtomatsko vpisano na seznam svetovne dediščine.

53. Nominacije, ki jih komite sprejme v obravnavo, morajo izkazati popolno zavezanost države članice k varovanju nominirane dediščine. To pomeni sprejemanje primernih zakonskih, znanstvenih, tehničnih, administrativnih in finančnih ukrepov za ustrezno varovanje dediščine in njene izjemne univerzalne vrednosti.”

Člen 77. Operacijskih smernic definira kriterije, po katerih se določi status svetovne dediščine. Območji GR Pragozd Krokav in GR Snežnik sta kot svetovna dediščina priznani pod kriterijem št. 9.

“77. The Committee considers a property as having Outstanding Universal Value (see paragraphs 49-53) if the property meets one or more of the following criteria. Nominated properties shall therefore:

(ix) be outstanding examples representing significant on-going ecological and biological processes in the evolution and development of terrestrial, fresh water, coastal and marine ecosystems and communities of plants and animals;”

“77. Komite smatra, da ima dediščina izjemno univerzalno vrednosti (členi 49-53) če izpolnjuje enega ali več naslednjih kriterijev. Nominirano območje je tako:

(ix) izjemen primer pomembnih potekajočih ekoloških in bioloških procesov v evoluciji in razvoju kopenskih, sladkovodnih, obalnih in morskih ekosistemov in združb rastlin in živali;”

9.3. Seznam deležnikov po kategorijah

Seznam je razdeljen po najpomembnejših kategorijah, po katerih lahko ločimo deležnike. Seznam ni dokončen in se lahko dopolnjuje in spreminja, glede na nova znanja o deležniki, njihovi vlogi v prostoru, pojavu novih deležnikov itd.

Določene deležnike smo rangirali tudi po pomembnosti za sam gozdni rezervat in vlogo pri regionalnem razvoju območja. Pri rangiranju smo poskušali upoštevati trenutno vlogo v gozdnem prostoru, aktivnosti povezane s tem, vloga napram ostalim deležnikom, potencial za nadaljnji razvoj, kapacitete in doseg posameznega deležnika in pripravljenost za sodelovanje. Seveda pri tem bi radi izpostavili, da ima vsak, tudi navidezno najmanjši deležnik, izjemno pomembno vlogo in poslanstvo v lokalnem prostoru, saj lahko čisto vsak s svojim delovanjem pozitivno pripomore o ohranjanju ekološkega stanja in integritete gozdnega rezervata ter pozitivno vpliva na trajnostni regionalni razvoj samega območja.

Pomembno se je zavedati tudi dejstva, da bo upravljalec z nekaterimi deležniki v določenem obdobju bolj plodno sodeloval in implementiral določene strategije, kot z drugimi deležniki. Pri tem je v veliki meri potrebno upoštevati tisti človeški faktor, ki ima pomembno vlogo pri trenutnem sodelovanju in vključevanju deležnikov v določene aktivnosti in strategije. Razlogov zakaj je temu tako je veliko, v nadaljevanju bomo našli le nekaj možnosti, zakaj trenutno sodelovanje med deležnikom in upravljalcem ne dosega vseh pričakovanih ene ali druge strani. Kljub temu, da zaradi različnih dejavnikov sodelovanje na relaciji upravljalec - deležnik ni v določenem trenutku najbolj optimalno ali pa plodno, to še vedno ne pomeni, da se razmerje v prihodnosti ne bo spremenilo. Zaradi tega je potrebno, da vse deležnike obravnavamo vedno enakovredno in jih avtomatsko ne izključujemo iz aktivnosti.

- Skupna zgodovina deležnika in upravjalca - odnosi: deležnik in dotični upravljalec sta v preteklosti lahko prišla v določeni konflikt, zaradi česar je lahko kompromitirano tudi

nadaljnje sodelovanje. Situacija se lahko izboljša s časom, s reševanjem konfliktov ali pa preprosto s spremembo/zamenjavo na položaju, ki ga zaseda trenutni upravljaec oz. deležnik ter prihod novega akterja.

- Vizija razvoja/strategija/filozofija: vsak deležnik in upravljaec ima lahko nekoliko drugačno vizijo razvoja in sodelovanja. S spremembo na vodstvenih položajih se lahko tudi ta vizija in posledično pripravljenost na sodelovanje spremenita.
- Osebna situacija: predvsem pri manjših deležnikih (npr. lokalnemu turističnemu vodiču) lahko pride v določenem življenjskem obdobju do situacije oz. sprememb, zaradi česar se preneha oz. spremeni dinamika sodelovanja na relaciji deležnik - upravljaec. Čez nekaj časa, ob spremenjenih razmerah, se lahko ponovno sodelovanje vzpostavi na želenem nivoju.
- Čas: Deležnik zaradi pomanjkanja časa (pogost vzrok predvsem pri manjših deležnikih, ki pod primarno aktivnost opravljajo nekaj drugega kar ni vezano na gozdni rezervat) do tega trenutka ni aktivno sodeloval pri različnih aktivnostih. To pa ne pomeni, da bo vedno tako.
- Pomanjkanje sredstev: deležnik zaradi pomanjkanja sredstev ni možen aktivno sodelovati pri viziji upravljalca. Seveda to je lahko le začasno in se spremeni.

Državni deležniki

Zavod za gozdove Slovenije - ZGS

Slovenski državni gozdovi - SiDG

Zavod RS za varstvo narave - ZRSVN

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano -
MKGP

Ministrstvo za okolje in prostor - MOP

Gozdarski inštitut Slovenije - GIS

ZRC SAZU

Univerza v Ljubljani - UL

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport -
MIZŠ

9.3.1. Gozdni rezervat Pragozd Krokav

Turizem in rekreacija

Deležnik

Zavod Kočevsko

Planinsko društvo Kočevje

Ars Naturae - Petra Draškovič Pelc

Turistično društvo Brezpotja

Gozdovništvo - Bushcraft and Survival School

Zveza lovskih družin Kočevje
Turistična kmetija Jurjevič
Turistično društvo Kočevje
Turistično športno kulturno društvo Kočevska Reka
Turistično društvo Osilnica
Športno ekološko društvo Outsider Osilnica
Zveza tabornikov Slovenije in lokalni taborniški rodovi
Združenje slovenskih katoliških skavtinj in skavtov

Mediji

Deležnik

Časopis Kočevar
Časopis Kočevska
Radio Univox
TV Kočevje

Izobraževanje

Deležnik

OŠ OB Rinži
OŠ Zbora odposlancev
OŠ Stara Cerkev
Gimnazija in srednja šola Kočevje
Knjižnica Kočevje
Pokrajinski muzej Kočevje
Vrtec Kočevje
Ljudska Univerza Kočevje

Uprava in regionalni razvoj

Deležnik

Občina Kočevje
Občina Osilnica

Naravovarstvo

Deležnik

DOPPS - BirdLife Slovenija

Dinaricum

Gozdarsko društvo Medved

9.3.2. Gozdni rezervat Snežnik

Turizem in rekreacija

Deležnik

RRA Zeleni Kras

TIC Ilirska Bistrica

TIC Lož

Turistično društvo Loška dolina - Kozarišče

LAS Snežnik - Nanos

Planinska koča Snežnik

Planinska koča Sviščaki

Planinsko društvo Snežnik

Planinsko društvo Snežnik - Loška dolina

Tomaž Penko, turistični vodič

Zveza tabornikov Slovenije in lokalni taborniški rodovi

Združenje slovenskih katoliških skavtinj in skavtov

Športno-rekreativno društvo Snežnik - Kozarišče

Društvo En Trn

Kulturno športno turistično društvo Tabor Kalc 1869

Mediji

Deležnik

Glasilo Loški obrh

Glasilo Bistriški Odmevi

Glasilo Odmevi

Radio 94

TV Galeja

Izobraževanje

Deležnik

OŠ Dragotina Ketteja

OŠ Antona Žnidaršiča

OŠ heroja Janeza Hribarja

Gimnazija Ilirska Bistrica

Knjižnica Makse Samsa Ilirska Bistrica

Knjižnica Maričke Žnidaršič Stari trg pri Ložu

Ljudska univerza Ilirska Bistrica

Vrtec Ilirska Bistrica

Vrtec Polhek Stari trg pri Ložu

Uprava in regionalni razvoj

Deležnik

Občina Ilirska Bistrica

Občina Loška dolina

Naravovarstvo

Deležnik

Park Škocjanske jame

DOPPS - BirdLife Slovenija

Dinaricum

Društvo Drobnovratnik

Društvo Dolomitne lutke
